

KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİ HAKKI BAĞLAMINDA “FETÖ/PDY DAVALARI” “FETÖ/PDY CASES” IN THE CONTEXT OF THE RIGHT TO LIBERTY AND SECURITY

Tolga ŞİRİN*

Özet: Türkiye, 15 Temmuz 2016’da gerçekleşen darbe girişiminden sonra bir olağanüstü hâl süreci yaşadı. Türkiye’nin tarihi açısından büyük öneme sahip bu tarihsel kesitte, darbe girişiminin sorumlusu sayılan “Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması” (“FETÖ/PDY”) ile irtibatı ve iltisakı bulunduğu iddiasıyla çok sayıda kişi hakkında soruşturmalar açıldı, yargılamalar yapıldı ve mahkûmiyet kararları verildi. Makalenin amacı bu yargılama süreçlerinin bilançosunu çıkarmaktır. Makale, bu bilançoyu, Türk Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararlarına kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı merceğiyle odaklanarak yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: FETÖ/PDY, 15 Temmuz Darbe Girişimi, OHAL, Kişi Özgürlüğü

Abstract: Turkey has been under a state of emergency since the coup attempt on 15 July 2016. During this period, which is of great significance for Turkey’s history, investigations were launched, trials were held and convictions were handed down against a large number of individuals for their alleged belonging, affiliated or linked to the “Fetullahist Terrorist Organisation/Parallel State Structure” (“FETO/PDY”), which is considered responsible for the coup attempt. The aim of this article is to draw up a balance sheet of these proceedings. The article does so by focusing on the judgements of the Turkish Constitutional Court and the European Court of Human Rights through the lens of the right to liberty and security of person.

Keywords: FETÖ/PDY, 15 July Coup Attempt, State of Emergency, Right to Liberty

* Doç Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, tolga.sirin@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7172-5426, Makalenin Gönderim Tarihi: 09.05.2024, Kabul Tarihi: 31.07.2024

GİRİŞ

15 Temmuz 2016 tarihi, Türkiye açısından önemli kırılma günlerinden biridir. Kendilerini “Yurtta Sulh Konseyi” olarak adlandıran bir grup asker tarafından bu tarihte gerçekleştirilen askerî darbe girişiminden sonra Türkiye’de bir kez daha olağanüstü hâl (OHÂL) ilan edildi. 21 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen OHÂL iki yıl sürdü. Bu süreçte Türkiye’nin uluslararası ilişkileri, iktisadi politikası ile iç ve dış güvenlik politikası vb. pek çok konuda köklü bir değişiklik yaşandı. Tabii ki bu değişikliklerin hukuk alanında da kapsamlı bir yansıması oldu. Bu süreçte çok sayıda kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarıldı. Kamuoyunda “15 Temmuz yargılamaları” olarak bilinen çok sayıda dava gündeme geldi. Darbe girişiminin arka planında “Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması” (FETÖ/PDY) isimli bir terör örgütünün olduğunun mahkeme kararlarıyla tespit edilmesi üzerine, terörle mücadele tedbirleri yeni bir boyut kazandı. Bu yeni boyutun yargı kararlarında da karşılıkları oldu.

Dava sayısındaki niceliksel yığılma bir yandan, OHÂL’den kaynaklı istisna rejimin sınırlarının nereden çizileceği sorunu diğer yandan Türk yargısının üzerindeki basıncı arttırdı. Bu basınç karşısında özellikle Anayasa Mahkemesi’ne (AYM veya Mahkeme) yaşamsal bir rol düştü. Mahkeme, ilkin iki üyesinin FETÖ/PDY üyesi olduğu kuşkusuyla görevden alınması,¹ sonra da OHÂL KHK’lerine dönük yeni içtihadî açılımı² uyarınca çok sert eleştirilerle muhatap oldu.³ Öyle ki o dönemde AYM’nin etkili bir hukuk yolu olmadığı savı çokça işlendi, hatta kendisini bir bakıma lağvettiği dahi ileri sürüldü. Bu bağlamda FETÖ/PDY davalarında (örgüt üyeliği ve örgüte yardım vb. suçlamalarıyla ilgili ceza yargılamalarında) AYM’nin tarafgir bir tutum takınacağı, Anayasa’ya uygunluğu etkili biçimde yapmayacağı savı da çokça duyuldu.

¹ “Anayasa Mahkemesi Üyeleri Alparslan Altan ve Erdal Tercan’ın Meslekten Çıkarılmasına İlişkin Gerekçeli Kararın Basın Duyurusu”, Anayasa Mahkemesi, 09 Ağustos 2016, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/duyurular/anayasa-mahkemesi-uyeleri-alparslan-altan-ve-erdal-tercan-in-meslekten-cikarilmasina-iliskin-gerekceli-kararin-basin-duyurusu/> (Erişim Tarihi: 05.01.2023)

² AYM, E.2016/167, K.2016/160, 12/10/2016, § 22-23.

³ Bu konuda ayrıca bkz. Fazıl Sağlam, “Devlet Güçlerinin OHAL KHK Rejimi ve 2017 Anayasa Değişikliğinden Sonraki Görünümü”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 2018, C. 7, S. 13, s. 21-102.

Bu makale, sadece son sav üzerinde duracaktır. Yani makalenin odağındaki temel soru, AYM'nin FETÖ/PDY yargılamalarında nasıl bir yaklaşım sergilediğidir. Bu soru, tüm haklar yönünden değil, şimdiye değin içtihadı yığılmanın bulunduğu kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı yönünden yapılacaktır.

Makalede kullanılacak yöntem, klasiktir. AYM'nin konuyla ilgili içtihadı resmî arama motorundan taranmış ve bu tarama sonucunda bulunan bulgular, tutarlılık filtresinden geçirilerek kategorilendirilmiştir.

Bulgular, Anayasa'nın 19'uncu maddesinin fıkra sıralamasına göre aktarılacaktır.⁴ Makale, içtihadı tarama ve bu bulguların sistematize edilmesi esasına dayandığı için literatür kaynaklarından ziyade karar odaklı bir metot kullanılacaktır.

I. TUTMANIN HUKUKİLİĞİ (MD. 19/3)

Tutmanın hukukiliği sorunu, kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan müdahalenin kanunda öngörülen koşullara uygun olup olmadığıyla ilgilidir. Anayasa'nın (m. 19/3) suç nedeniyle tutmalar konusundaki çerçevesi şöyledir:

⁴ Anayasa'nın m. 19/1 hükmü "Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir" demektedir ve bu hüküm bir "kapsam" belirlemesi meselesini ortaya koyar. Kapsamın bu konu özelinde ele alınması gerekmemektedir. Anayasa'nın m. 19/2 hükmü "Şekil ve şartları kanunda gösterilen: Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz." biçimindedir. Bunun konumuzla ilgili yönü "hüküm özlü tutukluluk"tur. AYM, mahkûmiyete bağlı tutmanın hukuka aykırı olduğu, kanun yolu aşamasında tahliye taleplerinin veya resen tutukluluk incelemelerinin yapılmaması gibi "bir mahkûmiyete bağlı olarak" tutuklulukla ilgili şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğu sonucuna varmaktadır. Bu konuda FETÖ/PDY davalarında özgü bir farklılık yoktur. Örneğin bkz. A.Y., B. No: 2019/38819, 19/1/2023, § 14. Bu nedenlerle, makalede ilk iki fıkra atlanacaktır.

“Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir.”

Bu hukuksal koşul, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) “tutuklama nedenleri” başlıklı md. 100 hükmüne yansımıştır. Buna göre:

“Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.”

Dikkat edilirse Anayasa’nın “kuvvetli belirti” dediği yerde CMK “kuvvetli suç şüphesi” kavramını kullanmaktadır. Fakat AYM’nin tutmanın hukukiliğini incelemekle yükümlü olduğu akılda tutulduğunda Mahkeme’nin önüne gelen usulüne uygun olarak alınmış her tutukluluk kararını, “kuvvetli suç şüphesi” yönünden de inceleyebileceği, en azından bu konudaki derece mahkemesi çıkarımının Anayasa’daki “kuvvetli belirti” kavramına uygun, ilgili ve yeterli gerekçelerle ortaya konulup konulmadığını denetleyebileceğini kabul etmek gerekir.⁵ Konuya böyle bakıldığında “kuvvetli suç şüphesi” ile “kuvvetli suç belirtisi” kavramlarının, farklı yollardan (farklı inceleme ölçütleriyle) aynı kapıya çıktığını söyleyebiliriz. Bu aynı kapıya çıkış, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nde (İHAS) yer alan “makul kuşku” kavramıyla da örtüşmektedir. Zira AYM ile İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi’nin (İHAM) konuya bakışında tam bir koşutluk vardır. Hâl böyleyken bu üçlünün ortak anlamı veya gerekliliği “objektif bir gözlemciyi, başvuruların yasadışı bir örgüte üye olma suçunu işlemiş olabilecekleri konusunda ikna etmek için yeterli ve somut olguların ortaya konulması”⁶ şeklinde ortaya koyulmaktadır.

Bu belirlemeden başka burada, özgürlükten yoksun bırakmanın tek biçiminin tutuklama olmadığını kaydetmek gerekir. Suç isnadı altındaki bir kişinin kaçmasını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla yakalanması veya konutu terk etmeme gibi adli kontrol tedbirlerine de tabi kılınması mümkün olabilir. Ana-

⁵ Hanefi Avcı, B. No: 2013/2814, 18/6/2014, § 67.

⁶ Kavala/Türkiye, B. No: 28749/18, 10/12/2019, §127.

yasa bu türden müdahaleler için açık bir ölçüt ortaya koymuş olmasa da Anayasa'nın anılan hükmünün uluslararası hukuka uygun ve özerk yorumu bizi, az önce zikredilen ölçütlerin bu müdahaleler için de geçerli olduğu sonucuna ulaştırır. Dolayısıyla tutmanın hukukiliği bağlamında “kuvvetli belirti” ölçütü sadece tutuklama için değil, yakalama/gözetim veya konutu terk etmeme kararları için de bir gereklilik sayılmalıdır.

AYM, uygulamasında özellikle yakalama/gözetim için “kuvvetli suç belirtisi” değil, “somut belirti” kavramını kullanmakta⁷ ve gözetim için yeterli olmayan bir belirtinin tutuklama için evleviyetle geçerli olmadığını söyleyerek iki kavramı birbirine yaklaştırmaktadır.⁸ Bu nedenle, bu başlık altında tutmanın hukukiliğine dair içtihat yakalama, gözetim, konutu terk etmeme ve tutuklama müdahalelerinin hepsi için ortak bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu ortak yaklaşımı yansıtmak ve ayrımı gidermek için “tutma” kavramı kullanılacaktır.

A. “Kuvvetli Suç Belirtisi”

Kuvvetli suç belirtisi kavramı, CMK'de şüphe düzeyine dönük spesifik bir hükmün bulunmadığı gözetim ve konutu terk etmeme kavramları için önem taşır. AYM'nin anılan ölçütü bu tedbirler için de kullandığını söylemiştik. İçtihatla ağırlık konutu terk etmeme ve tutuklama müdahaleleriyle ilgilidir. Bu noktada ortaya çıkan soru şudur: Acaba hangi belirtiler/deliller suça dönük kuşku için kuvvetli sayılmış hangileri sayılmamıştır?

1. İletişim Araçları

FETÖ/PDY üyeliğiyle ilgili yargılamalarda iletişim araçlarına ilişkin deliller fazlasıyla kullanılmıştır. Bu bağlamda özellikle öne çıkan delil, “Bylock” isimli programın kullanılmasıdır. Bu program, mesajlaşma, elektronik postayla haberleşme, grup oluşturma, sesli görüşme, görüntü/belge gönderebilme gibi hizmetler sunmakta ve diğer haber-

⁷ Bkz. Hasan Akboğa [GK], B. No: 2016/10380, 27/3/2019, § 53.

⁸ Örneğin bir kişinin “çalıştığı kurumun yaptığı ihbar” veya “arabasında Fetullah Gülen'e ait kitapların bulunması” gözetim için “somut belirti” koşulunu karşılar sayılmamıştır. Sırasıyla bkz. V.Ç., B. No: 2020/39693, 18/10/2022, § 15; Şevket Tayfur, B. No: 2020/11133, 16/3/2023, § 19-23.

leşme programlarının indirildiği yerlerden telefonlara indirilebilmektedir. Fakat Yargıtay’a göre programın bazı ayırt edici yönleri, onu diğer programlardan farklılaştırmaktadır. Şöyle ki program, (i) ticari amaç güdülerek hazırlanmayıp (ödemeler dahil) anonimlik temelinde kullanılmıştır, (ii) kullanıcı bilgileri ve iletişim güvenliği özel olarak (birden fazla IP adresi kiralanmış, iletişime geçmek için mutlaka karşı kullanıcının adının/kodunun ve sistem tarafından atanan ya da atanması kullanıcıdan istenen bir şifrenin de bilinmesinin gerekmesi, karşılıklı ekleme olmaksızın iletişime geçilme imkânı olmaması, e-posta özelliğinin kapalı devre çalışması, kurulum ve onay süreçlerinin zor ve özel bilgi içermeyecek biçimde olması, programın belli bir süre sonra silinmesi, sunucu ve iletişim verilerinin kriptolu saklanması, VPN vasıtasıyla erişime zorlaması vs.) korunmaktadır, (iii) küresel nitelikte değil Türkiye’ye dönük (kullanıcılarının ve yapılan engellemelerin büyük bir kısmı Türkiye menşeli kullanıcılarla ilgili olması, kaynak kodların Türkçe olması, erişim engelleme üzerine yapılan sorgulamaların büyük kısmının Türkiye’den olması vs.) yapılmıştır, (iv) ilk kullanıcıları da dahil olmak üzere kullanıcılarının büyük kısmı FETÖ/PDY örgüt üyeliğinden yargılanmaktadır ve bu programın örgütsel haberleşme aracı olduğu farklı bağlamlarda beyan/tespit edilmiştir.⁹ Burada özet geçtiğimiz öğelerden hareketle Yargıtay, Bylock isimli programını kullanılmasını, örgüt üyeliği açısından bir delil saymaktadır.¹⁰

Yargıtay, bu belirlemeyi yapmakla birlikte bu programın kullanılıp kullanılmadığına dair kuşkuvarın da giderilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre örneğin (i) sanığın ByLock kullanıcısı olduğunun teknik ve bilirkişi raporlarıyla tespit edilip edilmediği, (ii) ilgili GSM hatlarının, ByLock kullanıldığı tespit edilen tarihlerde sanık adına kayıtlı olup olmadığının ve aktif hâlde bulunup bulunmadığının belirsiz kaldığı, (iii) bu programın sanığın iradesi dışında kullanıldığı veya sanık tarafından kullanılmadığı iddialarının giderilmediği (zira “Morbeyin” uygulamaları nedeniyle iradeleri dışında ByLock sunucusuna bağlandığı tespit edilen kişiler mevcuttur) veya (iv) diğer user-ID numaralarını kullanan kişiler hakkında bir soruşturma veya kovuştur-

⁹ Ayrıntılar için bkz. Ferhat Kara [GK], B. No: 2018/15231, 4/6/2020, § 23-67.

¹⁰ Ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 26/9/2017 tarihli ve E.2017/16.MD-956, K.2017/370 sayılı kararı.

ma bulunup bulunmadığının araştırılmadığı hâllerde, sanık aleyhine yapılan çıkarımları bozmaktadır.¹¹ Söz konusu yaklaşım, Anayasa Mahkemesi tarafından sorunsuz görülmektedir.¹² AYM, Yargıtay'ın çıkarımını tutarlı saymakta, bu içtihatla açık ve bariz bir takdir hatası görmediği için de bu takdire karışamayacağı sonucuna varmaktadır. AYM'nin bu gibi davalardaki ilkesel tutumu şöyledir:

“[ByLock uygulamasının] özelliklerine ilişkin olarak soruşturma ve kovuşturma mercilerinde yapılan tespit ve değerlendirmeler göz önüne alındığında kişilerin bu uygulamayı kullanmalarının veya kullanmak üzere elektronik/mobil cihazlarına yüklemelerinin soruşturma makamlarınca FETÖ/PDY ile olan ilgi bakımından bir belirti olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu belirtinin derecesi elbette söz konusu uygulamanın ilgili kişi tarafından kullanılıp kullanılmadığı, kullanım şekli, kullanım sıklığı, haberleşme yapılan kişilerin FETÖ/PDY içindeki konumu ve önemi, haberleşmenin içeriği gibi hususlara bağlı olarak her somut olayda farklı olabilir. Bununla birlikte darbe teşebbüsüyle veya FETÖ/PDY ile ilgili olarak yürütülen soruşturmalarda, soruşturma makamlarınca veya tutuklama tedbirine karar veren mahkemelerce, ‘ByLock’un kullanılmasının ve/veya kullanılmak üzere elektronik/mobil cihazlara yüklenmesinin somut olayın koşullarına göre suçun işlendiğine dair ‘kuvvetli belirti’ olarak kabul edilmesi, anılan programın özellikleri itibarıyla temelsiz ve keyfi bir tutum olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla ‘ByLock’ kullanıcısı olduğu belirtilen başvuruçular (...) bakımından bu yönüyle de suç şüphesine ilişkin kuvvetli bir belirtinin bulunduğu sonucuna varmak gerekir.”¹³

AYM’yi bu sonuca ulaştıran faktörlerin en dikkat çekenini, kanaatimizce, örgüt üyelerince kullanılan ve kullanıldığı ikrar edilen bu programın kullanılması için özel ve ek bazı bilgilere sahip olmanın gerekliliğidir.

“Yargı kararları ile adli ve teknik raporlarda belirtildiğine göre ByLock programının indirilmesi, mesajlaşma/haberleşme için yeterli değildir. Kayıt esnasında öncelikle kullanıcının bir kullanıcı adı ile parola üretmesi gerekmektedir. Haberleşme/mesajlaşma için ise kayıt sırasında kullanıcılarca belirlenen ve kullanıcıya özel olan kullanıcı adı/kodunun bilinmesi ve arkadaş ekleme işleminin

¹¹ Ferhat Kara [GK], § 104-105.

¹² Aydın Yavuz ve diğerleri, [GK], B. No: 2016/22169, 20/6/2017, § 106, 267

¹³ Aydın Yavuz ve diğerleri § 267-268; Ramazan Bayrak, B. No: 2016/22901, 7/2/2019, § 90.

karşı tarafça onaylanması zorunluluğu vardır. Karşılıklı ekleme olmaksızın iletişime geçilme imkânı bulunmamaktadır. Yargıtay kararlarında ByLock tespit ve değerlendirme tutanağının kişinin hukuki durumunun belirlenmesi bakımından önemli olduğu belirtilmiştir. Anılan tutanak, ByLock sunucusunda kaydı olan kullanıcının user-ID numarası, kullanıcı adı ve şifre bilgileri ile sunucuda tespit edilen log kayıtları gibi verilerin ve varsa mesaj/e-posta içeriklerinin çözümünü, bu kişinin kurduğu ya da katıldığı gruplara kayıtlı diğer kullanıcıların birbirleriyle olan ilişkisini ortaya koyan bir belgedir. Kararlarda, kişinin örgütsel gizliliği sağlama ve haberleşme amacıyla ByLock sistemine girdiğinin ve bu sistemi kullandığının kanıtlanmasında ByLock tespit ve değerlendirme tutanağı ve CGNAT kayıtlarını içeren belgelerin önem taşıdığı belirtilmektedir.”¹⁴

Sonuç itibarıyla Anayasa Mahkemesi ByLock’un (başvurucu tarafından kullanıldığı sabit¹⁵ ise) mahkûmiyet için tek veya belirleyici delil olarak kullanıldığına ilişkin iddiaları “kanun yolu şikâyeti” niteliğinde saymakta ve bu nitelikteki başvuruları reddetmektedir.¹⁶

Anayasa Mahkemesi’nin ByLock konusundaki katı tutumu, diğer programlar ve iletişim araçları yönünden geçerli değildir. Örneğin M.G. kararına konu olan olayda başvurucudan ele geçirilen dijital materyallerde “Kakaotalk, Coco, CoverMe” ve “Threema” uygulamalarına ait kalıntılar tespit edildiğini belirtmiştir. Fakat Anayasa Mahkemesi “başvurucunun bu programları yükleyip yüklediği ve örgütsel amaçlı faaliyetlerde kullanıp kullanmadığına dair bir tespitin bulunmadığı”nın anlaşıldığı; bu nedenle anılan kalıntıların, başvurucunun FETÖ/PDY ile bağlantılı bir suç işlediğine dair kuvvetli belirti olarak değerlendirilmeyeceği sonucuna varmıştır.¹⁷

¹⁴ Ferhat Kara [GK], § 156.

¹⁵ Örneğin kişinin aynı binada oturduğu komşularının kendisine ait olan kablosuz internet ağından faydalandıkları durumda bu programa kimin girdiğinin belirli olmadığı bir vaka için bkz. Orhan Şahna, B. No: 2016/50948, 9/1/2020, §64. Keza başvurucuya ait olduğu ifade edilen bir elektronik posta adresinde bu uygulamaya ait izler bulunduğu belirtilmişse de kapsamı ve mahiyeti anlaşılamayan bu izlerin başvurucunun söz konusu uygulamayı kullandığını ya da yüklediğini ortaya koymadığı bir örnek için bkz. Mustafa Österzi [GK], B. No: 2016/14597, 31/10/2019, § 109.

¹⁶ Ferhat Kara [GK], § 161.

¹⁷ M.G., B. No: 2018/13901, 11/2/2021, § 46.

Anayasa Mahkemesi içtihadında, konuyla ilgili bir diğer yığılma, örgüt üyesi olan veya olduğundan kuşkulanılan kişilerle, herkes tarafından kullanılan iletişim araçlarıyla irtibat kurulmasıyla ilgilidir. Mahkeme, bu türden iletişimlerin kuvvetli suç şüphesi oluşturabileceği kanaatinde fakat söz konusu irtibat, kişinin örgütsel konumuna dair somut bilgi, vaka veya olgularla (örneğin telefon görüşmelerinin örgütsel bir ilişki çerçevesinde yapıldığını veya münhasıran örgütün liderleriyle yapıldığını gösteren somut verilerle) birlikte bir suç şüphesi oluşturabilir.¹⁸ Nitekim AYM, FETÖ/PDY'nin "sivil imamları" oldukları iddiasıyla haklarında soruşturma yürütülen bazı kişilerin kullandıkları cep telefonları ile başvurucunun kullandığı cep telefonunun farklı tarihlerde aynı baz istasyonundan sinyal aldığı bilgisinin "kuvvetli suç belirtisi" sayılmasını temelsiz ve keyfî bir yaklaşım saymamaktadır.¹⁹ Fakat bu düzeyde bir ilişki yoksa ve bunu destekleyen somut tanık beyanları da mevcut değilse aynı sonuca ulaşmamaktadır. Başka bir deyişle Mahkeme, terör örgütü üyesi olan veya üyesi olduğundan kuşkulanılan²⁰ kişilerle (eşler de dâhil olmak üzere²¹) "irtibat" kurulduğunun tespitini tek başına, terör örgütü üyeliğine dair "kuvvetli belirti" saymamaktadır.²²

Konunun net biçimde anlaşılması için aktarmak gerekirse; mesela FETÖ/PDY şüphelileriyle telefon görüşmesi yapıldığına dair baz istasyonu (HTS analizi) raporu, tek başına terör örgütü üyeliğine dair kuvvetli bir belirti değildir.²³ Bu türden kayıtların, açılan soruşturma ile ilişkisi mutlaka kurulmalı ve söz konusu telefon görüşmesinin örgütsel görüşme olduğuna dair illiyet ilgili ve yeterli gerekçelerle somutlaştırılmalıdır. Aksi hâlde bir hâkimin, (kendisiyle aynı işyerinde çalışan fakat sonradan FETÖ/PDY şüphelisi olduğu anlaşılan) diğer meslektaşlarıyla²⁴ veya bir avukatın suç şüphelisi müvekkilleriyle telefon görüşmesi²⁵ dahi kuvvetli suç şüphesi sayılacak; bu yolla kişi-

¹⁸ Mustafa Özterzi, § 106; Zafer Özer, B. No: 2016/65239, 9/1/2020, § 62.

¹⁹ Örn. bkz. Edat Yücel Seyhan, B. No: 2016/16204, 26/9/2019, § 95.

²⁰ Nitekim bazı vakalarda şüpheli kişiler de beraat etmiştir. Özlem Dalkıran [GK], B. No: 2017/35203, 21/1/2021, § 98.

²¹ Ramazan Söyler, B. No: 2017/4807, 22/7/2020, § 51.

²² İdil Eser, B. No: 2017/35560, 11/3/2021, § 54; Hakan Büyükbacı, B. No: 2017/19121, 21/7/2020, § 52; Murat Özmek, B. No: 2017/2845, 9/6/2020, § 53; Zehra Perk, B. No: 2017/25979, 10/6/2020, § 50.

²³ N.D., B. No: 2016/21990, 9/1/2020, § 63.

²⁴ A.K., B. No: 2017/7858, 27/11/2019, § 63; K.Ş., B. No: 2016/70773, 7/11/2019, § 44.

²⁵ B.G., B. No: 2020/36865, 21/6/2023, § 43.

nin özgürlüğünden mahrum bırakılması söz konusu olacaktır.²⁶ Oysa AYM’ye göre böylesi durumlarda, görüşmelerin özel maksatla yani örgütsel bağ içinde yapılan görüşmeler mi yoksa yargısal görevin ve işin gereği mi olduğu sorusunun net biçimde yanıtlanması lazım gelmektedir. Bu sorunun yanıtlanmaması durumunda, işi gereği polis, jandarma, hâkim ve savcılarla veya müvekkilleriyle muhatap olan kişilerin, salt bu kişilerin ihraç edilmiş olmasından mütevellit suçlu hâle gelmesi olasılığına kapı aralanmış olacaktır.²⁷ Oysa bir kişinin meslektaşlarına danışması veya onlardan nasihat alması hayatın olağan akışının pekâlâ bir parçasıdır.²⁸

Olağan iletişim araçlarına dönük bu belirleme, sadece telefon görüşmeleriyle sınırlı değildir. Kişilere Whatsapp mesajı veya SMS gelmesi de tek başına örgüt üyeliğine kanıt değildir. Anayasa Mahkemesi, FETÖ/PDY üyesi olduğundan kuşkulanan kişilerle Whatsapp aracılığıyla yazışma (ilgili yazışmada başvurucuya dönük “Senin FETÖ’cü olmadığını biliyoruz.” şeklindeki yazışma içeriği de vardır) yapılmasını²⁹, üçüncü bir kişinin Whatsapp aracılığıyla gönderdiği ve FETÖ/PDY propagandası niteliğini taşıdığı düşünülen bir PDF dosyasının (“Gerçeğin peşinde 15 Temmuz 2016” başlıklı) akıllı telefonda mevcut bulunmasını³⁰ veya cep telefonuna FETÖ/PDY ile irtibatlı sayılan dernek veya bankalardan (Kimse Yok Mu Derneği ve Bank Asya’dan) SMS gelmesini³¹ terör örgütü üyeliği suçlaması karşısında tutuklamaya yeter “kuvvetli suç belirti” koşuluna uygun bir gerekçe görmemektedir.

Son olarak, kişilerin bazı internet sitelerine girmesi ve sosyal medya sitesinde genel geçer paylaşımlarda bulunmasının da örgüt üyeliğine dönük kuvvetli belirti gerekçesi sayılmadığını kaydetmek gerekir. Bu bakımdan; Türkçe Olimpiyatları ve maklube isimli bir yemeğe ilişkin görselleri paylaşmak³² veya internet geçmişindeki verilere göre

²⁶ Oysa örneğin başvurunun tutuklanmasından sonra ev taşıma işlemlerini FETÖ/PDY bağlantılı şahısların yaptığı iddiası da illiyet için yetersiz sayılabilir. Bkz. Mustafa Mutlu, B. No: 2017/3121, 10/6/2020, § 50.

²⁷ Mustafa Açı, B. No: 2016/66638, 3/7/2019, § 61.

²⁸ B.G., § 43.

²⁹ Mustafa Açı, § 60.

³⁰ Ümit Çiftçi, B. No: 2019/5753, 26/5/2021, § 50-51.

³¹ İ.C., B. No: 2016/41492, 13/2/2020, § 64.

³² Harun Erdoğan, B. No: 2017/27588, 22/7/2020, § 58.

örgütün propagandasını yaptığı bilinen sosyal medya hesaplarının ve internet sitelerinin takip edilmesi, buralarda paylaşılan bazı ses ya da video kayıtlarının izlenmesi, haber ve yorumların okunması³³ tek başına, örgüt üyeliğiyle ilişkilendirilebilecek nitelikte sayılmamıştır.

2. Belgeler

15 Temmuz yargılamaları bakımından dikkat çekici hususlardan biri de kişilerin evlerinde, iş yerlerinde veya arabalarında bazı belgelerin bulunmasının terör örgütü üyeliği için kuvvetli suç şüphesi sayılmasıdır. Kuşkusuz, yapılan aramalarda örgütsel belgelerin bulunması kuvvetli suç şüphesi oluşturur. Fakat böylesi durumlarda, erişilen doküman ile örgüt arasındaki bağ güçlü olmalıdır. İlliyyet kurulamayacak türden dokümanlardan böylesi çıkarımlar yapmak, Anayasa'ya aykırıdır. AYM'ye göre örneğin "F serisinden bir dolar bulundurmak"³⁴, "bazı sayfaları yırtılmış, Nisa Suresi'nin bazı ayetleri işaretlenmiş bir Kur'an-ı Kerim bulundurmak"³⁵, cep telefonunda veya bilgisayarında FETÖ/PDY ile irtibatlı ve iltisaklı olduğu düşünülen bir kişinin röportajını ve "Adalet ve Kalkınma Partisinden istifa ettikten sonra yurt dışına çıkan ve hakkında FETÖ/PDY ile bağlantılı suçlardan soruşturma yürütülen eski bir milletvekilinin istifası sırasındaki açıklamaları"³⁶, Fetullah Gülen'e ait (internet sitesi içerik gezintisi sırasında kaydedilmiş) fotoğrafları³⁷ bulundurmak tek başına, terör örgütü üyeliğine dönük "kuvvetli suç belirtisi" gerekçesi olarak kullanılamaz.

3. Ekonomik Faaliyetler

15 Temmuz yargılamaları sırasında kişilerin terör örgütü üyeliğine dönük kuvvetli suç şüphesi sayılan olgulardan biri de Bank Asya isimli bankaya para yatırılması olmuştur. Yasalara göre kurulmuş ve 18 Temmuz 2016 tarihinde kapatılmasına kadar hukuka uygun olarak

³³ Mustafa Özterzi, § 114.

³⁴ Mehmet Hasan Altan (2) [GK], B. No: 2016/23672, 11/1/2018, § 146; Hamza Uluçay, B. No: 2017/23465, 14/9/2021, § 62; Mehmet Ali Şelli, B. No: 2017/12880, 4/11/2020, § 49.

³⁵ Bu Kur'an-ı Kerim başvuruçuya, ceza infaz kurumunda bulunduğu sırada, yakınları tarafından getirilmiştir. Ali Aktaş, B. No: 2016/14178, 17/7/2019, § 54.

³⁶ A.S., B. No: 2016/21966, 9/1/2020, § 116.

³⁷ A.L., B. No: 2016/63999, 9/1/2020, § 63; Recep Baş, B. No: 2017/22400, 18/11/2020, § 46.

çalışan bu bankaya para yatırılmasının suç delili sayılmasının nedeni, FETÖ/PDY liderinin veya yöneticilerinin Bank Asya’ya para yatırma çağrısı yapmış olmasıdır.

Derece mahkemeleri pek çok vakada para yatırma eylemini örgüt üyeliğine delalet ettiği kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi de yine pek çok kararında bu yaklaşımı paylaşmıştır.³⁸ Ne var ki Mahkeme’nin bu bağlamdaki tutumu, soyut ve kategorik değildir. AYM’ye göre kişinin bu bankada “kendisine ait hesabının olmasının örgütsel bir faaliyet olarak değerlendirilmesi ancak bunun terör örgütünden alınan bir talimat uyarınca gerçekleştiğinin ortaya konulması hâlinde mümkündür.”³⁹ Örneğin AYM’ye göre “FETÖ/PDY lideri Fetullah Gülen’in örgüt üyelerine yönelik olarak “Bank Asya’ya para yatırılması” çağrısını yaptığı 25/12/2013 tarihinden sonra başvuru- nun da bu çağrıya uyarak mevcut hesabına 4.000 TL yatırması” diğer verilerle birlikte kuvvetli suç belirtisini ortaya koymaktadır.⁴⁰ Yani AYM’ye göre kişilerin⁴¹ Bank Asya hesaplarında herhangi bir meblağ bulunmamasına rağmen örgüt liderinin talimatı sonrasında ciddi miktarda para artışının olduğu hâllerde bu bir “kuvvetli suç belirtisi” sayılabilir.⁴² Buna karşılık, örgüt liderinin çağrısından önce açılan ve işletilen hesaplarda, bu tarihten sonra da olağan hareketliliğin aşırı yüksek olmayan miktarlarda ve olağan (örneğin kira bedeli gibi) para yatırma/çekme işlemleriyle sınırlı gerçekleştiği hâllerde hesap hareketliliği “kuvvetli suç belirtisi” sayılamayacaktır.⁴³ Bu çıkarım, kişinin

³⁸ Metin Evecen, B. No: 2017/744, 4/4/2018, § 59; Ali Biray Erdoğan, B. No: 2016/16189, 18/4/2018, § 40; Mehmet Fatih Süzer [GK], B. No: 2016/68269, 18/7/2018, § 49; Aziz Mahmut İstegün, B. No: 2017/32195, 6/2/2019, §§ 59, 62; İsmail Şahan, B. No: 2016/54509, 28/11/2019, § 62, 63; Muammer Koçan, B. No: 2016/56282, 26/9/2019, § 81; Resul Darama, B. No: 2018/251, 18/7/2019, § 48; Cengiz Türkmen, B. No: 2016/43843, 3/7/2019, § 18, 55

³⁹ İ.C., § 62.

⁴⁰ Resul Çomoğlu, B. No: 2017/8756, 26/9/2019, § 68.

⁴¹ Kişilerin, eşleri adına para yatırması açısından da sonuç aynıdır. Bkz. Selçuk Özdemir, B. No: 2016/49158, 26/7/2017, § 35.

⁴² Metin Evecen, § 59; Ali Biray Erdoğan, § 40; Mehmet Fatih Süzer, § 50; Cengiz Türkmen, § 55.

⁴³ Örneğin İhsan Yalçın kararında davaya konu süreçte başvuru- nun ay sonu itibarıyla en yüksek hesap bakiyesi 1.920 TL’dir ve hesaba yatan kira bedelleri (yaklaşık 600-650 TL) de başvuru- ru tarafından birkaç gün içinde çekilmiştir. İhsan Yalçın, § 53-54.

annesinin⁴⁴ veya eşinin⁴⁵ hesapları açısından da geçerlidir. AYM'ye göre "başvurucunun eşinin hesabının bulunması olgusunun başvuru yönünden örgütsel bir faaliyet olarak kabul edilmesi ve bu anlamda örgütsel ilişki bakımından kuvvetli suç belirtisi olarak kabulü mümkün" değildir.⁴⁶

Öte yandan, uygulamada ekonomik faaliyetler yönünden özellikle MASAK tarafından gönderilen kayıtlarda kişilerin FETÖ/PDY soruşturmalarında adları geçen kişilere para transferi yapmasının da tutuklamalarda kuvvetli suç şüphesi sayıldığı görülmektedir. Oysa AYM'ye göre böylesi EFT işlemleri eğer yüksek bir meblağ değilse⁴⁷ veya mesai arkadaşları arasında tasarruf amaçlı yapılan gün parası vb. kapsamında olduğu görülebiliyorsa⁴⁸ bu durumda da para aktarımı örgütsel faaliyet için kuvvetli suç belirtisi gerekçesi olamaz. Benzer biçimde kişinin kurban derisini FETÖ/PDY ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle kapatılan bir derneğe ("Kimse Yok Mu Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği") bağışlaması da kuvvetli suç belirtisi olamaz.⁴⁹

4. Mesleki Faaliyetler

15 Temmuz yargılamalarının dikkat çekici yönlerinden biri, kişilerin mesleki faaliyetlerinin de bu yargılamalarda fazlasıyla odağa alınmış olmasıdır. Gerçi 15 Temmuz darbe girişiminin devletin içine "sızılması" yoluyla gerçekleştirildiği dikkate alındığında bu doğaldır. Fakat bu noktada dahi sınırın netleştirilmesi önem taşır. Anayasa Mahkemesi, bu sınırı çizmeye gayret göstermiştir. Bu bağlamda dikkat çeken içtihat, kişilerin FETÖ/PDY ile irtibatlı/iltisaklı görülerek idari yaptırıma çarptırılmasının veya kamu görevinden çıkarılmış olmasının tek başına terör örgütü üyeliği açısından kuvvetli suç belirtisi gerekçesi

⁴⁴ Annesinin tanık beyanları da başvuru lehine açıklamalar içermektedir. Bkz. Orhan Şahna, § 67.

⁴⁵ İ.C., § 62.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Örneğin Şaban Apak kararında birer defa 70 TL ve 350 TL miktarlarında para aktarma söz konusudur. Şaban Apak, B. No: 2017/36028, 18/11/2020, § 54.

⁴⁸ Tuncer Çaycı, B. No: 2017/7656, 3/6/2020, § 52. Bu vakada kişilerin aylık birbirlerine sıralı olarak gönderdikleri para miktarının aynıdır.

⁴⁹ R.Ü., B. No: 2017/38574, 3/12/2020, § 70.

sayılamayacağıdır.⁵⁰ AYM bu noktada -özellikle örgütün kriminalize bir yapı olduğunun kamu kurumları tarafından dile getirildiği ve örgütün bu yönünün kamuoyu tarafından da bilinmeye başlanmasından sonra başvurucunun örgütle irtibatının devam ettiğine dair bir olgu ortaya konulması koşulunu aramaktadır.⁵¹

Bilindiği gibi, 15 Temmuz’dan sonraki OHAL sürecinde çok sayıda kamu görevlisi meslekten çıkarılmıştır. Fakat bunların içinde kamuoyunun en çok dikkatini çeken kategorilerden biri meslekten çıkarılan yargı mensuplarıdır. Bu konuda yayımlanan bir rapora göre 3 bin 940 hâkim-savcı meslekten çıkarılmıştır.⁵² Bu durum, söz konusu hâkimlerin kararlarının hukukiliğini tartışmaya açmış, ayrıca bu yargıçların örgüt üyesi olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu bağlamda derece mahkemeleri, hâkimlerin geçmişteki muhalefet şerhlerini⁵³ veya kimi yargılamalarda aleyhine adil yargılama yapmadığına dair şikâyet dilekçelerinin varlığını⁵⁴ örgüt üyeliği için kuvvetli suç şüphesi saydıklarını gözlemlemekteyiz. Fakat Anayasa Mahkemesine göre bu veriler, yargıcın örgütsel saikle hareket ettiğine dönük başkaca olgular olmadan bir “kuvvetli suç belirtisi” sayılamaz.⁵⁵

Yargıçların salt kararlarından ötürü örgüt üyesi sayılamaması konusundaki içtihat, FETÖ/PDY üyesi olmakla itham edilen bir kişi tara-

⁵⁰ Yusuf İltar, B. No: 2017/27069, 4/11/2020, § 52; Yahya Karşı, B. No: 2017/34534, 26/5/2021, § 54. Görevden uzaklaştırma veya kamu görevinden ya da meslekten çıkarma şeklindeki idari kararların niteliğini dikkate alarak bu kararların verilmesinin karara muhatap olan kişilerin suç işlediklerine dair kuvvetli belirtinin bulunduğu anlamına gelmediği sonucuna varılan kimi örnekler için bkz. Mustafa Baldır, B. No: 2016/29354, 4/4/2018, § 70; Mustafa Açı, § 54; E.A., B. No: 2016/78293, 3/7/2019, § 57; Ali Aktaş, § 53; Mustafa Österzi, § 104; Keza bkz. Erdi Orman, B. No: 2017/24079, 11/2/2021, § 45; Kadir Tanrikulu, B. No: 2017/5916, 18/11/2020, § 44. Taner Şentürk, B. No: 2017/19405, 22/7/2020, § 53; Ramazan Söyler, § 50; Ercan Özdemir, B. No: 2017/22632, 3/11/2020, § 48.

⁵¹ A.E., B. No: 2017/19621, 4/11/2020, § 52, Yusuf İltar, § 52; Mehmet Ali Şelli, § 46; Mustafa Baldır, § 70; Mustafa Açı, § 54; E.A., § 57; Ali Aktaş, § 53; Mustafa Österzi, § 104; Zafer Özer, § 58; M.O., B. No: 2016/22180, 10/6/2020, §45.

⁵² “OHAL’de 108 Bini Aşkın Kişi İhrac Edildi”, Voice of America, 15/09/2017. <https://www.voaturkce.com/a/ohal-de-108-bini-askin-kisi-ihrac-edildi/3944976.html> (Erişim tarihi: 25/12/2023).

⁵³ B.P., B. No: 2017/7804, 3/12/2020, § 58-59.

⁵⁴ Recep Baş, § 45.

⁵⁵ Keza bkz. Ümit Özkan, B. No: 2017/78, 4/11/2020, § 64

findan organize edilen resmî yurt dışı gezisine katılma⁵⁶, FETÖ/PDY üyesi olduğu şüphesiyle yargılanan kişilerce organize edilen HSYK seçimlerine dönük çalışmalara -pasif biçimde⁵⁷- katılma⁵⁸ gibi durumlar için de aynı şekilde geçerlidir. Bu içtihat, hâkim-savcılarla sınırlı değildir. Pekâlâ bir avukatın, FETÖ/PDY üyeliği şüphesiyle yargılanan müvekkillerinin ifadelerinde hazır bulunması, duruşmalarına sanık müdafii olarak katılması ve serbest meslek makbuzu düzenlemesi gibi etkinlikleri tek başına örgütsel faaliyet sayılamaz.⁵⁹

Söz konusu içtihat, yargısal nitelik arz etmeyen mesleki faaliyetler için de geçerlidir. Örneğin A. C. kararına konu olan olayda başvuru eski Mardin valisidir. Başvurucunun görev yaptığı dönemde Valilik koordinatörlüğünde İl Emniyet Müdürlüğü Toplum Destekli Polislik Büro Amirliğince yürütülen Sosyal Destek Programı Projesi (SODES) kapsamında verilecek eğitimlerle ilgili ihalelerde yolsuzluk yapıldığı iddia edilmiş ve bu projelerle FETÖ/PDY'ye finansman sağlandığı iddiasıyla soruşturmalar yapılmıştır. Bu bağlamda sorun, başvuru bu usulsüzlüklerle kurulacak illiyetinin terör örgütü üyeliği açısından da geçerli sayılıp sayılmayacağı olmuştur. AYM'nin yaklaşımı önceki yaklaşımıyla koşuttur:

“Anılan proje kapsamındaki bir kısım faaliyetlerin ve bu bağlamda ihalelerin FETÖ/PDY'ye gelir temin etmek ve bu örgüte finansal destek sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği ve bu kapsamda başvuru da imzasını taşıyan belgelerde birtakım usulsüzlüklerin bulunduğu ifade edilmiştir. Ancak başta tutuklama kararı olmak üzere soruşturma belgelerinde söz konusu faaliyetler ile FETÖ/PDY arasındaki ilişkiye dair olguların yanı sıra başvuru eylemlerinin bu örgüte destek olma gayesi ile icra edildiğine yönelik olguların etraflı bir şekilde ifade edildiğini söylemek oldukça zordur. Buna göre tutuklama tedbirinin hukukiliğinin ön şartı olan başvuru suç işlediğine dair kuvvetli belirtinin -Anayasa Mahkemesi'nin inceleme ölçütlerine uyumlu olarak- ideal bir şekilde ortaya konulması söz konusu olmamak[tadır].”⁶⁰

⁵⁶ Mustafa Özterzi, § 106; Recep Baş, § 47.

⁵⁷ AYM'ye göre “HSYK seçim sürecinde örgütsel ilişki çerçevesinde söz konusu adaylar lehine propaganda faaliyetinde bulunmanın veya seçim çalışmalarına katılmanın yargı mensupları hakkında FETÖ/PDY ile bağlantılı suçlar bakımından yürütülen soruşturmalarda önemli bir olgu”dur. Bkz. Zafer Özer, § 61.

⁵⁸ Ömer Çıtak, B. No: 2016/58614, 12/1/2021, § 55-56. Keza bkz. Ersin Kızılay, B. No: 2016/28555, 10/6/2020, § 51.

⁵⁹ B.G., § 43.

⁶⁰ A.C., B. No: 2016/64868, 27/2/2020, § 67-68.

Mesleki faaliyetler kapsamında gibi görünse de eylemlerin örgüte destek olma gayesi ile icra edildiğine yönelik olguların etraflı bir şekilde ifade edildiği yerde sonuç farklı olacaktır. Örneğin bir rektörün, rektör yardımcısının, dekanın veya yüksek okul müdürünün örgüt ile irtibatı olmayan diğer akademisyenleri, kadro vermeyerek, disiplin soruşturmaları açarak sindirmeye yönelik faaliyette bulunması, görüntüde idari takdir içindeymiş gibi olsa da özünde örgütün kadrolaşma faaliyetinin bir parçası olduğu kuşkusuz yaratabilir.⁶¹

5. Abonelikler/Üyelikler

15 Temmuz yargılamalarında, kişilerin kimi hukuki örgütlenmelere üye olması veya bazı ticari kurumların hizmetlerine abone olması, terör örgütü üyeliği açısından birer kuvvetli suç şüphesi sayılmıştır. Bu bağlamda özellikle dikkat çeken bağlam, sendikal özgürlüklerle ilgilidir. AYM, Aktif-Sen isimli sendika açısından spesifik bir belirlemede bulunmuştur:

“FETÖ/PDY’nin özellikleri, eğitime verdiği önem, Aktif-Sen’in bu yapılanmayla olan bağlantısına ilişkin olgular, başvurunun bu kurumda yöneticilik yaptığı dönem ile bu süreçte FETÖ/PDY ile ilgili ülke genelinde yaşanan olgular birlikte değerlendirildiğinde başvurunun söz konusu Sendikada yöneticilik yapmasının FETÖ/PDY ile örgütsel bir ilişki içinde olduğuna ve dolayısıyla suç işlediğine dair kuvvetli bir belirti olarak kabul edilmesinin temelsiz ve keyfi bir yaklaşım olduğu söylenemez.”⁶²

Bu belirlemeden anladığımız şey, terör örgütüyle bağlantılı olduğuna dair tespit bulunan sendikanın yöneticisi⁶³ olmanın terör örgütüyle ilişki yönünden kuvvetli belirti sayılabileceğidir. Fakat bu türden belirlemelerin sendikanın sıradan üyeleri için de yapılabilmesi kuşkuludur. AYM’nin önüne, salt sendika üyesi olduğu için tutuklanmaktan yakınan bir başvuru gelmiş görünmemekle birlikte sendika üyelerinin tutuklandığı bağlamlarda hep ek faktörlerin devreye girdiği izlenmek-

⁶¹ Sedat Laçiner, B. No: 2016/47628, 12/2/2020, § 46-47. Bir dekan özelinde bkz. Ömer Ulukapı, B. No: 2017/17771, 17/7/2018, § 44-46.

⁶² Ali Şeker, B. No: 2016/68962, 20/9/2018, § 60.

⁶³ Benzer çıkarım, FEM Dershanesi’nin yöneticisi ve ortağı olan bir başvuru için de yapılmıştır. Bkz. Recep Uygun B. No: 2016/76351, 12/6/2018, § 46-47.

tedir.⁶⁴ Fakat diğer ticari aboneliklere dönük kararlardan ve Yargıtay içtihatlarından, sıradan ve pasif bir sendika üyesi olmanın tutuklama için haklı sayılmayacağı çıkarımını yapabiliriz. Şöyle ki Yargıtay, kişilerin örgütle bağlantılı gazete veya dergilere abone olmalarının örgütsel bir faaliyet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.⁶⁵ AYM de temsilciler/yöneticiler için haklı saydığı⁶⁶ tutuklama tedbirini, (Zaman gazetesine⁶⁷ ve Tivibu isimli televizyon platformuna⁶⁸) aboneler için haklı saymamaktadır. AYM'ye göre abone olanlara değil, bunlara abone yaptırmaya çalışan kişilere yoğunlaşılması gerekir. Zira bu faaliyetin örgütsel yönünün bulunması çok daha olasıdır.⁶⁹

Söz konusu içtihat, Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) gibi meslek örgütleri⁷⁰ yahut Yıllık Albüm Kurulu gibi kurullar⁷¹ veya Çemişgezek Gençlik ve İnovasyon Derneği gibi memleket dernekleri ya da Munzur Gençlik ve Spor Kulübü gibi spor kulüpleri için de uygulanmıştır.⁷² AYM'ye göre yasal yapılara üyeliklerin terör örgütü üyeliği için kuvvetli suç belirtisi sayılmasının koşulu, bunun terör örgütünden alınan bir talimat uyarınca gerçekleştiğinin ortaya konulmasıdır.⁷³

6. Eğitim Geçmişi

15 Temmuz yargılamalarında, kişilerin terör örgütü üyesi olmakla itham edilmesinde kullanılan dikkat çekici bir diğer faktör, kişilerin

⁶⁴ Örn. bkz. Resul Darama, B. No: 2018/251, 18/7/2019; Rağıp Çimen, B. No: 2017/20253, 22/7/2020.

⁶⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/5167, K.2019/3211; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2017/3174, K.2019/2244; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2019/6400, K.2020/139.

⁶⁶ Zaman Gazetesi özelinde bkz. Mustafa Ünal, B. No: 2017/21149, 28/11/2018, § 62-63. STK'lar konusunda bkz. Murat Kılıç, B. No: 2016/21201, 19/11/2019, § 51-52.

⁶⁷ Sait Ayaz, B. No: 2016/35488, 30/9/2020, § 49.

⁶⁸ Mustafa Açı, § 60.

⁶⁹ Sait Ayaz, § 49. AYM, "Zaman gazetesi ve Samanyolu TV'ye ilişkin olarak yapılan bazı soruşturma işlemlerini protesto amacıyla yapılan etkinliklere katılmanın da bu süreçte ülke genelinde yaşanan gelişmeler karşısında başvurucu ile FETÖ/PDY arasında örgütsel bir ilişki bulunduğu yönünde kuvvetli belirti" sayılabileceği kanaatindedir. Ali Şeker, B. No: 2016/68962, 20/9/2018, § 61. Bu belirleme, eğer tek başına kabul edilirse toplanma özgürlüğü açısından tartışmalıdır.

⁷⁰ Ümit Özkan, § 62.

⁷¹ B.P., § 58-59.

⁷² Ahmet Ali Ala, B. No: 2020/5156, 10/3/2021, § 41.

⁷³ Mustafa Özterzi, § 105

eğitim geçmişleri ve başarıları olmuştur. AYM de bu yaklaşımı bir ölçüde paylaşmaktadır fakat şu kaydın altını kalınca çizerek: Mahkemeye göre FETÖ/PDY ile bağlantılı okul veya dershanelerde öğrenim görmek, “ancak bunun örgüte yardım etme, finansal destek sağlama ya da örgütsel eğitiminden yararlanma gibi örgütsel gayelerle gerçekleşmesi hâlinde” örgütsel bir davranış olarak değerlendirilebilir.⁷⁴ Ne var ki böylesi somut bir bulgu yoksa sadece eğitim kurumuyla irtibatlanma örgüt üyeliğinin kuvvetli belirtisi sayılamaz. Bu bakımdan örneğin FETÖ/PDY ile irtibatlı/iltisaklı olduğu düşünülen dershaneler⁷⁵ veya okullarda⁷⁶ öğrenci olmak/çocuğunu bu kurumlara göndermek⁷⁷, bu nitelikteki yurtlarda/evlerde kalmak⁷⁸ veya kimi sohbetlere katılmış olmak,⁷⁹ belli sınavlarda⁸⁰ veya sicil değerlendirmelerinde⁸¹ başarılı notlar almak, yurt dışında görevli olarak çalışmak ve yüksek lisans yapmak⁸² tek başına bir “kuvvetli suç belirtisi” gerekçesi sayılmamıştır. Bu yaklaşım, akademik başarıyla girilen kurumlarla ilişkili olarak da geçerlidir. AYM’ye göre, kişinin bir sınavın neticesinde kamu hizmetine girdiği hâllerde de örneğin bu kurumun “örgütün aktif elemanları tarafından tamamen işgal edilip ele geçirildiği” belirlemesinden hareketle kişinin örgüt üyesi olduğu çıkarımı yapılamayacaktır.⁸³

⁷⁴ İhsan Yalçın, B. No: 2017/8171, 9/1/2020, § 49; Şahin Binici, B. No: 2017/30993, 1/7/2020, § 38.

⁷⁵ Sait Ayaz, § 48.

⁷⁶ İhsan Yalçın, § 49; Recep Baş, § 48.

⁷⁷ Talip Demirezen, B. No: 2017/25941, 9/7/2020, § 59; L.A., B. No: 2016/75064, 26/5/2021, § 56; Ş.B., § 38. Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin yerleşik kararları da aynı yöndedir. Bkz. Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/7220, K.2019/3659; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/6390, K.2019/2961; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/5527, K.2019/2206.

⁷⁸ 2005 ve 2011 yıllarından önce yurtlarda kalma konusunda bkz. Zehra Perk, §51; Kadir Konuk, B. No: 2017/4721, 23/6/2020, § 55; Orhan Şahna, § 65. Ayrıca bkz. Funda Şahin, B. No: 2017/2851, 9/6/2020, § 55; Taner Şentürk, § 54.

⁷⁹ Yusuf İltar, § 52.

⁸⁰ Soruşturmada başvurucuya girdiği bir sınavda (KPSS/genel yetenek-genel kültür) 90 üzeri net yaptığı ve diğer şüphelilerle aynı soruya aynı yanlış cevabı verdiği iddiasıyla suç isnat edilmiştir. Soruşturma kapsamında başvurunun örgütsel bir ilişki içinde olduğuna, doğru veya yanlış yaptığı soruların örgüt tarafından kendisine verildiğine veya para karşılığı aldığına, sorulara hazırlanılan ortamlarda bulunduğuna ilişkin delil ve anlatım mevcut değildir. Bkz. Yahya Karslı, § 57.

⁸¹ A.E., §52

⁸² Bünyamin Alper Eşki, B. No: 2016/22697, 3/6/2020, § 48.

⁸³ Kadir Ağladıoğlu, B. No: 2016/27577, 9/6/2021, § 48.

7. Tanık Beyanları

Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarında, kişilerin tanık beyanlarıyla tutuklanmasının mümkün olabileceğini anlıyoruz. Örneğin *Selçuk Özdemir* kararında FETÖ/PDY üyesi olmakla suçlanan bazı şüphelilerin ifadelerinde, hâkim olarak görev yapmakta olan başvurucunun FETÖ/PDY ile irtibatının olduğuna ve bu yapılanmaya mensup olduğuna yönelik anlatımlarını başvuru yönünden suç şüphesini doğrulayan kuvvetli bir belirti olarak kabul etmiştir.⁸⁴ Bu içtihat, askeri personelle ilgili olarak da uygulanmıştır. Örneğin *Hasan Kayran* kararındaki şu paragraf bunu doğrulamaktadır:

“Soruşturma dosyasında SG’nin yürütülen soruşturmalar kapsamında tanık sıfatıyla verdiği ifadede, yardımcı askerî savcı olarak görev yapmakta olan başvurucunun FETÖ/PDY ile irtibatının olduğuna ve bu yapılanmaya mensup olduğuna yönelik anlatımda bulunduğu görülmektedir. Bu itibarla başvuru yönünden suç şüphesini doğrulayan kuvvetli belirtilerin bulunduğu görülmektedir.”⁸⁵

Gerçi bu olayda tanık anlatımlarının yanı sıra, başvurucunun adının Yurtta Sulh Konseyi tarafından yayımlanan Sıkıyönetim Direktifi'nin ekinde yer alan Sıkıyönetim Mahkemeleri Görevlendirme Listesi'nde de yer alması da dikkate alınmıştır.⁸⁶ Diğer pek çok olayda da tanık beyanlarından hareketle ulaşılan veya bunu destekleyen başka somut veriler mevcut olmaktadır.⁸⁷

Bu veriler, bazen çok güçlü olabileceği gibi, bazen genel bağlamdan ötürü kuvvet kazanabilir. Güçlü ve nesnel veriye örnek olarak, *Oktay Yıl* kararını gösterebiliriz. Bu vakada, gizli tanık beyanlarının yanı sıra tanığın sunduğu bir Micro SD kart, kuşkuyu güçlendirmiştir. AYM'ye göre:

Micro SD kart içinde FETÖ/PDY tarafından emniyet personeli ile ilgili tutulan kayıtların bulunduğu ve örgüt perspektifiyle örgüte bağlılık düzeyine göre emniyet personeline bazı kodların verildiği belirtilmiştir. Veri İnceleme Raporunda, başvurucunun “FETÖ üyesi olan, sadakati ve bağlılığı olan ancak bazı konuları sorgulayan ve zaafî olan kişi-

⁸⁴ Selçuk Özdemir, § 75; benzer yöndeki karar için bkz. Metin Evecen, § 58

⁸⁵ Hasan Kayran, B. No: 2016/68864, 26/9/2019, § 63.

⁸⁶ Hasan Kayran, § 64.

⁸⁷ Selçuk Özdemir, § 75; Metin Evecen, § 58; Recep Uygun, § 43; İsmail Çıtak, B. No: 2016/78629, 28/11/2019, § 52.

leri” ifade eden B4 koduyla kodlandığı açıklanmıştır. FETÖ/PDY’nin neredeyse ülkedeki tüm kamu kurumlarında örgütlendiği ancak Türk Silahlı Kuvvetleri, emniyet birimleri, yargı organları ve istihbarat birimlerinde örgütlenmeye özel bir önem verdiği ve bu yerlerin *mahrem alanlar* olarak ifade edildiği bilinmektedir. Yine FETÖ /PDY’nin bu alanlarda görev yapan mensuplarının örgüt içindeki yapılanmada sivil imamlara bağlı olarak faaliyette bulundukları birçok soruşturma ve kovuşturma belgesinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda emniyet müdürü olarak görev yapmakta olan başvuru hakkındaki Veri İnceleme Raporuna esas dijital verinin (Micro SD kartın) FETÖ/PDY’nin emniyet teşkilatından sorumlu sivil imamları tarafından ülke çapında emniyet personeli hakkında düzenlenmiş olan birtakım kayıt ve kodları içerdiğinin ve bir gizli tanık tarafından soruşturma mercilerine verildiğinin belirtilmesi karşısında bu dijital veri içinde yer alan başvurucuyla ilgili bilgi ve olguların somut olayın koşullarında FETÖ/PDY ile başvuru arasında örgütsel bir ilişki bulunduğuna -dolayısıyla başvurunun suç işlediğine- dair kuvvetli belirti olarak kabul edilmesinin temelsiz ve keyfi olduğunun kabulü mümkün değildir.”⁸⁸

Nesnel olarak güçlü olmasa da bağlama göre tanık delilini güçlendiren deliller de olabilir. Buna örnek de *Eren Erdem* kararı olacaktır. Bu kararda, gazeteci ve sonradan milletvekili olan başvurunun yaptığı kimi haberler bağlamsal olarak dikkate alınmıştır. AYM bu olayda söz konusu haberlerin, FETÖ/PDY mensubu olduğu ifade edilen ve haklarında bu örgütle bağlantılı suçlardan soruşturma, dava ve mahkûmiyet kararları bulunan bazı polis görevlilerince temin edilen bilgi ve belgelere dayandığını, keza kimi verilerin FETÖ/PDY ile bağlantılı bir kuruluşta çalışan biri tarafından gizlilik içinde sunulduğuna dair tanık anlatımları olduğunu kaydetmiş ve şöyle bir çıkarım yapmıştır:

“Bu itibarla Karşı gazetesinde yayımlanan haberlerin konusu, içeriği ve bağlamı ile bu haberlere konu olaylara ilişkin olarak soruşturma mercilerinin ve yargı organlarının tespit ve değerlendirmelerinin yanı sıra haberlere ilişkin bilgi ve belgelerin başvurucuya ulaştırılma şekline ve bunların haberleştirilmesi sürecine ilişkin tanık ve şüpheli anlatımları birlikte göz önüne alındığında bütün bu olguların başvuru yönünden suç işlediğine dair kuvvetli belirti olarak kabul edilmesinin temelsiz ve keyfi bir yaklaşım olarak kabulü mümkün değildir.”⁸⁹

⁸⁸ Oktay Yıl, B. No: 2016/76785, 13/2/2020, § 47-48. Benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. Ulvi Kü, B. No: 2016/72052, 10/12/2019, § 40

⁸⁹ Eren Erdem, B. No: 2019/9120, 9/6/2020, § 153.

AYM pek çok kararında “tanık anlatımlarının kişinin örgütsel bağlantısına veya hangi örgütsel eylemlerde bulunduğu ya da başvurucunun örgütsel konumuna ilişkin herhangi bir vaka veya olguya dayanmaması dolayısıyla kişisel kanaatin açıklanması niteliğinde olduğu, bu anlamda yargı makamlarının denetim yaparak söz konusu beyanları doğrulamasına ya da çürütmesine imkân vermediği gerekçesiyle kuvvetli suç belirtisi olarak kabul edilemeyeceği” sonucuna ulaşmıştır.⁹⁰ Mahkemeye göre sadece “bilgi veya görgüye dayanan beyanların örgütsel bir faaliyet bakımından kuvvetli suç belirtisi olarak kabulü mümkün değildir.”⁹¹

Anayasa Mahkemesi’nin tanık anlatımları konusunda arar görüldüğü ölçüt, anlatımların “yer, zaman, kişi ve eylem bilgileri ihtiva etmesi ve bu anlamda yargı makamlarına denetim yaparak söz konusu beyanları doğrulama ya da çürütme imkânı tanınmasıdır.”⁹² Ne var ki AYM’nin tanık beyanlarını tüm kararlarında aktardığı söylenemez. Kimi kararlarda, tanık beyanlarının suç “şüphesini doğrulayan kuvvetli belirti” niteliğinde olduğu kabul edilmiş ama bu beyanların ne olduğuna kararda açıkça yer verilmemiştir.⁹³ Dolayısıyla AYM’nin bu ölçütler ışığında bir denetim yapıp yapmadığını sınıyamadığımız. Bu bir eleştiri olarak kaydedilmelidir.

AYM, diğer pek çok kararında ise bu beyanları aktarmıştır. Bunları taradığımızda; gizli veya açık tanıkların başvuru haklarında örneğin, *inter alia*, devre toplantılarına katılıp himmet adı altında (maaşlarından kesinti dahil) yardım verdiğine,⁹⁴ 2014 HSYK seçimlerine FETÖ/PDY’nin desteklediği adayları desteklemek üzere aktif kampanya yaptığına⁹⁵ veya bu seçimlerde diğer yargıçlara talimatlar verdiğine,⁹⁶ Balyoz vb. davalarda talimatla iş yaptığına,⁹⁷ kod isim

⁹⁰ Çok sayıda karar içinde örneğin bkz. E.A., § 59; Ali Aktaş, § 56.

⁹¹ Ümit Çiftçi, §49; Yusuf İltar, § 59; M.G., §45; Rıza Barut, B. No: 2020/14339, 28/12/2021, § 74.

⁹² Recep Uygun, § 43.

⁹³ Mehmet Arı, B. No: 2016/22732, 10/1/2019, § 82; Ramazan Bayrak, § 91; Cengiz Türkmen, § 54.

⁹⁴ Metin Evecen, § 59.

⁹⁵ Selçuk Özdemir [GK], § 75.

⁹⁶ Ufuk Yeşil, B. No: 2016/21926, 17/4/2019, § 22.

⁹⁷ Ö.D., B. No: 2016/37804, 18/7/2018, § 46.

kullandığına,⁹⁸ katalog evlilikler yapıp örgüt evlerinde kaldıklarına,⁹⁹ örgütsel toplantılar organize ettiğine,¹⁰⁰ kimi yüksek lisans ve doktora programlarını daha kısa sürede bitirmelerinin sağlandığına,¹⁰¹ yurt dışına açılım kapsamında Azerbaycan imamlığı yaptığına,¹⁰² FETÖ/PDY tarafından organize edilen toplantı, piknik, kamplar ve konferanslar gibi çeşitli etkinliklere katıldığına,¹⁰³ örgüt üyesi olmayan akademisyenlere kadro vermeyip bu kişilere disiplin yaptırımları uygulattığına¹⁰⁴ dair beyanlarının bulunduğunu görüyoruz.

Bu vakalarda salt tanık beyanları kuvvetli suç belirtisi açısından makul sayılmış olsa da (iddiaların somut karşılığı/ doğruluğu araştırılmalı) diğer pek çok kararda, tanık beyanlarını destekleyen ek delillerin (Bank Asya hesabına 2014 Ocak ayında 40 bin TL yatırma,¹⁰⁵ örgüte ait olması nedeniyle kapatılan özel bir üniversitede ders verme, örgüt yöneticisi şüphelisinin rektörlük seçim bürosunu ziyaret etme, çocuklarını örgütle irtibatlı okula gönderip Zaman gazetesine abone olma, örgütsel sohbetlere düzenli olarak katılma,¹⁰⁶ terör örgütüyle iltisaklı olduğu belirlenen özel bir okulda öğrenip görüp terör örgütüyle iltisaklı olduğu gerekçesiyle kapatılan bir derneğe üye olma ve örgüt yayınlarına abone olma,¹⁰⁷ cep telefonunda 15 Temmuz'un bir kurgudan ibaret olduğuna ve örgütü yıkmaya yetmeyeceğine dair mesajlar bulundurup yargıçlık yaparken hakkında tarafı yargılama yaptığına dair çok sayıda şikâyetin bulunması,¹⁰⁸ Yurtta Sulh Konseyi tarafından yayımlanan Sıkıyönetim Direktifi'nin ekinde yer alan Sıkıyönetim Mahkemeleri Görevlendirme Listesi'nde adının bulunması ve Van Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı Askerî Savcılığı Van Sıkıyönetim Askerî Savcılığında yardımcı askerî savcı olarak görevlendirilmesi,¹⁰⁹

⁹⁸ Mustafa Mendes, B. No: 2018/1349, 30/10/2018, § 50.

⁹⁹ Şener Gülmedi, B. No: 2016/48072, 18/4/2019, § 57.

¹⁰⁰ Selim Öztürk, B. No: 2017/4834, 8/5/2019, § 64.

¹⁰¹ Uğur Gürses, B. No: 2016/16201, 3/7/2019, § 69.

¹⁰² İlhan İşbilen, B. No: 2016/3704, 29/5/2019, § 48.

¹⁰³ A.B. [GK], B. No: 2016/22702, 31/10/2019, § 99.

¹⁰⁴ Ömer Ulukapı, § 46.

¹⁰⁵ Ali Biray Erdoğan, § 39-40.

¹⁰⁶ Ömer Ulukapı, § 46.

¹⁰⁷ Mehmet Fatih Süzer [GK], § 48.

¹⁰⁸ Ö.D., § 46.

¹⁰⁹ Hasan Kayran, § 62-63.

telefonunda ByLock uygulamasının tespit edilmesi,¹¹⁰ HTS kayıtlarının incelenmesi sonucunda, FETÖ/PDY'nin sivil imamları olduğu belirtilen kişilerle bazı baz istasyonlarında ortak baz hareketliliğinin olduğu tespit edilip FETÖ/PDY ile iltisaklı kurum olduğu belirlenen bir dernekten seksen yedi kez mesaj almak suretiyle bu dernekle iletişim kurması,¹¹¹ meslekten ihraç edilip FETÖ/PDY kapsamında soruşturma geçiren kişilere para aktarımı yapılması,¹¹² konumları itibarıyla il imamı ve mütevellî heyeti mensubu olan çok sayıda şüpheli ile yoğun görüşme kaydının bulunup örgüt ile iltisaklı bir işyerinde çalıştığına dair Sosyal Güvenlik Kurumu kaydının bulunması¹¹³) de mevcut olduğunu da kaydetmek gerekir.

B. Meşruluk/Ölçülülük

Anayasa Mahkemesi, FETÖ/PDY davalarında özgürlükten yoksun bırakma müdahalelerini genellikle meşru ve ölçülü bulma eğilimindedir. Mahkeme'nin yaygın biçimde kullandığı kalıp şöyledir:

“Darbe teşebbüsü sırasında gerçekleşen vahim olayların toplumda oluşturduğu kaygı, teşebbüsün faili olduğu belirtilen FETÖ/PDY'nin örgütlenmesinin karmaşıklığı ve bu yapılanmanın arz ettiği tehlike, darbe teşebbüsüne ilişkin faaliyetler kapsamında ülke genelinde binlerce kişi tarafından icra edilen, suç oluşturabilecek nitelikteki on binlerce eylemin aynı anda işlenmesi, bunun yanı sıra çoğunluğu önemli yerlerde kamu görevlisi olan on binlerce şüpheli hakkında doğrudan darbeye ilişkili olmasa da FETÖ/PDY'ye mensubiyet nedeniyle ivedilikle soruşturma yapılması ihtiyacı birlikte dikkate alındığında soruşturma konusu olaylara ilişkin delillerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi ve soruşturmaların güvenlik içinde yürütülebilmesi için tutuklama dışındaki koruma tedbirlerinin yetersiz kalması söz konusu olabilir. (...) Darbe teşebbüsüyle bağlantılı veya darbe teşebbüsüyle bağlantılı olmasa bile teşebbüsün faili olduğu belirtilen FETÖ/PDY ile bağlantılı kişilerin teşebbüs sırasında veya sonrasında ortaya çıkan kargaşadan yararlanmak suretiyle kaçma imkânı ve bu dönemde delillere etki edilmesi ihtimali normal zamanda işlenen suçlara göre çok daha fazladır. Diğer taraftan FETÖ/PDY'nin ülkedeki neredeyse tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ör-

¹¹⁰ Osman Berk, B. No: 2017/12608, 11/12/2019, § 51.

¹¹¹ A.B. [GK], § 99.

¹¹² A.Ş., B. No: 2016/80630, 12/2/2020, § 49.

¹¹³ İsmail Solmaz, B. No: 2017/15251, 12/2/2020, § 59.

gütlenmiş olması, yüz elliye aşkın ülkede faaliyet göstermesi ve ciddi seviyede uluslararası ittifaklarının bulunması, bu yapılanma ile ilgili olarak soruşturmaya tabi tutulan kişilerin yurt dışına kaçmasını ve yurt dışında barınmasını büyük ölçüde kolaylaştıracaktır (...) Başvurucunun tutuklanmasına karar verilen silahlı terör örgütü üyesi olma suçu, Türk hukuk sistemi içinde ağır cezai yaptırımlar öngörülen suç tipleri arasında olup (bkz. § 32) isnat edilen suça ilişkin olarak kanunda öngörülen cezanın ağırlığı kaçma şüphesine işaret eden durumlardan biridir (...) Ayrıca anılan suç 5271 sayılı Kanun’un 100. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan ve kanun gereği *tutuklama nedeni varsayılabilen suçlar* arasındadır.”¹¹⁴

Bu belirleme, tutmanın meşruluğu açısından adeta standart gibidir. Öte yandan konu ölçülülük oluğunda AYM, şu kalıba başvurmaktadır:

“Terör suçlarının soruşturulması kamu makamlarını ciddi zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, adli makamlar ve güvenlik görevlilerinin -özellikle organize olanlar olmak üzere- suçlarla ve suçlulukla etkili bir şekilde mücadelesini aşırı derecede güçleştirmeye neden olabilecek şekilde yorumlanmamalıdır. Özellikle darbe teşebbüsüyle veya FETÖ/PDY’yle bağlantılı soruşturmaların kapsamı ve niteliği, FETÖ/PDY’nin özellikleri de -gizlilik, hücre tipi yapılanma, her kurumda örgütlenmiş olma, kendisine kutsallık atfetme, itaat ve teslimiyet temelinde hareket etme gibi- dikkate alındığında bu soruşturmaların diğer ceza soruşturmalarına göre çok daha zor ve karmaşık olduğu ortadadır.”¹¹⁵

Görüldüğü üzere AYM, bu zorluk ve karmaşıklık karşısında kuvvetli suç belirtisinin bulunduğu koşullarda müdahaleyi ölçülü sayma yönelimi göstermektedir. Fakat bu durumdan bazen sapmalar olabilmektedir. Örneğin OHAL ilanından birkaç ay sonra ByLock kullanıcısı olduğu kuşkusuyla gözaltına alınan bir kadının başvurusunun durumunun ele alındığı *Hicret Aksoy* kararında AYM (her ne kadar somut olayda gecikmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilmesinden hareketle mahkeme kararı olmadan yapılan gözaltı tedbirinde bir sorun görmese de) başvurusunun “*emzirilme çağında olan bakıma muhtaç bir yaşında bebeğinin olduğunu, kocasının tutuklu olduğunu, bebeğini teslim edeceği bir kişinin bulunmadığı...*”

¹¹⁴ Örn. bkz. Murat Arslan, B. No: 2018/15422, 22/7/2020, § 62-64 ve oradaki atıflar.

¹¹⁵ Örneğin bkz. İbrahim Uçar, B. No: 2020/9972, 9/2/2023, § 23 ve oradaki atıflar.

söyleminin göz ardı edilip özel durumunun dikkate alınmamasını ölçüsüz bulmuştur.¹¹⁶

AYM'nin bu bağlamda sorunlu gördüğü diğer kategori kişilerin tahliye edilip tekrar özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı hâllerle ilgilidir. Terör örgütü üyeliği veya terör örgütüne yardım suçlamasıyla ilgili yargılamalarda şüphelinin/sanığın bir defa kuvvetli suç şüphesi bulunduğu gerekçesiyle tutuklanmasından sonra tahliye edilmesi¹¹⁷ veya tedbirin adli kontrol tedbiri düzeyine düşürülmesi¹¹⁸ söz konusu olmuşsa -başta gerçekten kuvvetli suç şüphesinin gerçekten de bulunması veya bulunmamasından bağımsız olarak- tutuklamayı haklı çıkaracak yeni bir gerekçe sunulmadan kişinin tekrar tutuklanması Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır.¹¹⁹

II. TUTULMA SEBEBİNİ ÖĞRENME HAKKI (MD. 19/4)

Anayasa'nın m. 19/4 hükmüne göre: *“Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu*

¹¹⁶ Hicret Aksoy, B. No: 2021/2107, 13/4/2022, § 65. Gözaltı tedbirinin ölçülü olmadığı bir durumda tutuklama tedbirinin de evleviyetle ölçülü olmadığı sonucuna da varılmıştır. Bu olayda tazminata hükmedilmemiş olması da ek bir ihlal nedeni sayılmıştır.

¹¹⁷ Yetkin Yıldız, B. No: 2018/3292, 23/6/2020, § 69; Yakup Çetin, B. No: 2018/15113, 11/3/2021, § 62; İlyas Tunç, B. No: 2018/13388, 18/11/2020, § 85 vd.

¹¹⁸ Ahmet Ali Ala, § 52. Somut olayda tanık İ.K. başvurusunun FETÖ/PDY ile irtibatlı olduğunu ve kod adı kullandığını ifade etmiştir (bkz. §§ 13, 18). Ayrıca başvurusunun örgüt içi atama ile uzun süre örgütle irtibatlı kurumlarda çalıştığı, yine örgütle irtibatlı bir kısım dernekte yöneticilik yaptığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak söz konusu tanık beyanı ile bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde başvuru yönünden suç şüphesinin varlığını doğrulayan belirtilerin dosya kapsamında bulunduğu yönündeki değerlendirmelerin keyfi ve temelsiz olduğu söylenemez. Nitekim Anayasa Mahkemesi -bu konudaki Yargıtay kararlarına da değinerek- Didar Adak (B. No: 2017/13215, 10/3/2020, § 41-44) kararında başvurusunun tamamı örgüte ait okullarda yaklaşık yirmi yıllık bir süre ve tayine tabi konumda çalışma hayatı sürdürmesini dikkate alarak kuvvetli suç belirtisi olarak kabul etmiştir (benzer yöndeki değerlendirme için bkz. Hacı Karakurt, B. No: 2018/4064, 1/7/2020, § 46, 47).

¹¹⁹ Aktifhaber sitesindeki haberler bağlamında Yetkin Yıldız, §77. Habertürk sitesindeki haberler bağlamında Abdullah Kılıç, B. No: 2016/25356, 8/1/2020, § 84. Keza bkz. Cihan Acar, B. No: 2017/26110, 27/2/2020, § 74. Ayrıca bkz. Harun Kobak, B. No: 2016/60589, 27/2/2020, § 46.

suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.” Bu hükme aykırılık iddiaları, FETÖ/PDY yargılamaları sırasında nadiren de olsa AYM’nin önüne gelmiştir. Fakat bunların tamamında başvuru CMK m. 141 yoluna gitmedikleri için iddialar “başvuru yollarının tüketilmemesi” gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur.¹²⁰ Bu bağlamda bir sorun görmemekteyiz.

III. SÜRESİNDE HÂKİM ÖNÜNE ÇIKARILMA HAKKI (MD. 19/5)

Anayasa’nın m. 19/5 hükmüne göre: *“Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hâl ve savaş hallerinde uzatılabilir.”* 15 Temmuz’dan sonra ilan edilen OHAL sürecinde, 684 sayılı KHK (md. 10) ile gözaltı süresi, “şüphelinin yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yedi günü geçemez. Delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle Cumhuriyet savcısı, gözaltı süresinin yedi gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir” hükmüyle 7 gün ve ek 7 gün biçiminde toplam 14 güne kadar uzatılmıştı.

Sürenin bu denli uzun olması, süresinde hâkim önüne çıkarılma hakkı bağlamındaki bireysel başvuruları seyrekleştirmiş oldu. AYM’nin bu hak kapsamında verdiği tek ihlal kararı COVID-19 tedbirleri kapsamında olmuştur. B.G. vakasında başvuru, 11/9/2020 tarihinde yakalanıp gözaltına alınmış ve sonrasında COVID-19’a yakalanmıştır. Bu nedenle 14/9/2020 tarihinde salıverilen başvuru, istirahat raporlarının süresinin dolması sonrasında (21/10/2020 tarihinde) müdafii ile birlikte ilgili kolluk birimine başvurmuştur. Kollukça ifadesinin alınmasının ardından serbest bırakılmayan başvuru, mevcutlu olarak Ankara Başsavcılığına sevk edilmiş, Başsavcılığının

¹²⁰ Kâmil Erdoğan, B. No: 2017/4023, 19/4/2018, § 36-37; Mustafa Demirhan, B. No: 2014/16855, 12/12/2018, § 27-28; Arif İbiş, B. No: 2014/16836, 12/12/2018, § 27-28; Ufuk Arslan, B. No: 2017/34473, 26/12/2018, § 81-83; Hüseyin Yıldırım, B. No: 2017/18386, 27/2/2020, § 53-54. İlkesel olarak bkz. Deniz Özfarat, B. No: 2013/7929, 1/12/2015, § 52, 53.

talebi üzerine yetkili Hâkimlik dosya üzerinden yaptığı inceleme sonunda adli kontrol tedbiri kapsamında başvurunun konutunu terk etmeme yükümlülüğüne tabi tutulmasına karar vermiştir. Bu olayda AYM, gayet yerinde bir yaklaşımla, Anayasa m. 19/5'in yakalanıp gözaltına alınan kişinin soruşturma makamlarınca serbest bırakılmaması hâlinde en geç azami gözaltı süreleri içinde hâkim önüne çıkarılmasını emrettiğini hatırlatmış ve maddede geçen “hâkim önüne çıkarılır” ifadesini yorumlamıştır. AYM'ye göre bu ifade “hâkimliğin tutuklanması veya adli kontrol tedbir kapsamında konutunu terk etmeme yükümlülüğüne tabi tutulması istenen kişinin sorgusunu yapmasını ve hazırsa söz konusu kişinin müdafinin dinlenmesini gerektirir.”¹²¹ Bu olayda adli kontrol tedbirinin hâkim önüne çıkarılmadan verilmesi anılan hükme aykırı bulunmuştur.

AYM'nin bu çıkarımının, söz konusu güvencenin yakalama ile gözaltı işlemlerinin yargısal denetiminin ötesinde ve suç isnadıyla karşı karşıya kalan kişiye gözaltı sürecinde kötü muameleye uğrama riskine karşı güvenceler açısından da hayli önem taşımaktadır. Bundan COVID-19 kapsamında dahi sapılmamış olması bu güvencenin mutlaklığının altının çizilmesi bakımından takdire şayandır.

IV. YAKINLARINA BİLDİRME HAKKI (MD. 19/6)

Anayasa'nın m. 19/6 hükmünde “Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.” biçiminde bir güvence vardır. Bu türden bir hüküm İHAS'ın 5'nci maddesinde yoktur. AYM, buradan hareketle bu hakkında “ortak koruma” alanında yer almadığı sonucuna varmakta ve bu yöndeki başvuruları konu yönünden yetkisizlik ile sonuçlandırmaktadır.¹²² Kanaatimizce bu yöndeki savlar; ya (i) hâkim hukuku resen inceler ilkesi uyarınca aile yaşamına saygı hakkı kapsamında incelenebilir ya da belki zorlama sayılabilecekse de (ii) İHAS m. 53'te yer alan “Bu Sözleşme'deki hiçbir düzenleme, yüksek Sözleşmeciler tarafların hukuk düzeninde veya tarafı oldukları herhangi bir sözleşmede güvence altına alınan insan hak-

¹²¹ B.G., § 46. Tutuklama tedbirine başvurulmasında başvurunun sorgusunun yapılması yönünden benzer değerlendirme için bkz. Emre Soncan, B. No: 2016/73490, 11/3/2020, § 56.

¹²² Osman Karaca, B. No: 2019/41752, 13/1/2021, § 80.

larını ve temel özgürlükleri kısıtlıyor veya bunlara ilişkin yükümlülüklerini azaltıyor biçiminde yorumlanamaz.” hükmü uyarınca doğrudan uygulama bulabilirdi.¹²³

V. MAKUL SÜREDE SERBEST BIRAKILMAYI İSTEME HAKKI (MD. 19/7)

Serbest bırakılmayı isteme hakkı Anayasa’da (m. 19/7) “*Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır*” biçiminde kaleme alınmıştır. Bu hak, tutuklu kişinin ilgili ve yeterli gerekçeyi öğrenme ve tutukluluğunun makul sürede kalmasını öğrenme hakkını içerir.

OHÂL sürecinde çıkarılan 694 sayılı KHK (m. 14), CMK’nın 102. maddesine bir ekleme getirmiştir. Buna göre kanunda en çok iki yıl olarak düzenlenen tutukluluk süresi için öngörülen üç yıllık genel uzatma süresi, TCK’nın yukarıda bahsi geçen bölümlerinde düzenlenen suçlar ile TMK kapsamındaki suçlar için beş yıla çıkarılmıştır. Böylelikle terörle bağlantılı suçlar bakımından azami tutukluluk süresi, 2+5 olmak üzere 7 yıla çıkmıştır. AYM bunda sorun görmediği gibi bu azami süreyi aşmayan tutukluk süreleri yönünden de bir ihlal sonucuna ulaşmamıştır. Örnek olsun ilk zamanlardaki 1 yıl 9 aylık tutukluluk makul sayılmış,¹²⁴ müteakiben, 2 yıl 4 ay 14 günlük,¹²⁵ 2 yıl 10 aylık,¹²⁶ 4 yıl 1 ay 13 günlük,¹²⁷ 4 yıl 8 aylık,¹²⁸ 4 yıl 10 ay 7 günlük¹²⁹ artan sürelerde de bir sorun bulunmamıştır. AYM, olağan zamanlardaki azami süreyi aşan 5 yıl 7 aylık¹³⁰ veya 5 yıl 11 aylık¹³¹ vakalarda dahi ihlal görmemiştir. En son *Kürşat Durmuş* kararında

¹²³ İç hukukta kişi özgürlüğü hakkına dönük getirilen bu ek güvencenin salt Sözleşme metninde açıkça düzenlenmemiş olmasından hareketle uygulanabilirliğini daraltmak, Sözleşme’nin özünde yer alan bir güvencenin daraltılması olarak görülebilir.

¹²⁴ Erdal Tercan [GK], B. No: 2016/15637, 12/4/2018, § 212.

¹²⁵ Gültekin Avcı, B. No: 2015/17921, 10/1/2019, § 183.

¹²⁶ M.Ö. (2), B. No: 2017/20197, 9/5/2019, § 59.

¹²⁷ Metin Güneş, B. No: 2017/23083, 28/5/2019, § 78.

¹²⁸ Abdulhalim Sönmez ve diğerleri Başvurusu (2), B. No: 2015/7696, 3/4/2019, § 62.

¹²⁹ Yurt Atayün, B. No: 2017/34216, 29/5/2019, § 72.

¹³⁰ Nazmi Ardic, B. No: 2018/18006, 4/11/2020, § 88.

¹³¹ Erkan Ünal, B. No: 2019/39894, 8/7/2020, § 53.

7 yıllık süreye yaklaşan 6 yıl 2 ay 7 günlük tutukluluk dahi makul sayılmıştır.¹³²

AYM'nin bu kararlardaki yaklaşımı genellikle şu gerekçeye dayanmaktadır:

“Başvurucunun bağlantılı olduğu iddia edilen örgütün özellikleri, bu örgütün yapılanmasının boyutu ve faaliyetlerinin niteliği, bu türdeki soruşturmaların yürütülmesinin diğer soruşturmalara göre zorluğu da dikkate alındığında Savcılık tarafından 979 mağdurun ve aralarında başvurunun da olduğu 122 şüphelinin bulunduğu soruşturma yaklaşık bir buçuk yılda tamamlanarak kamu davası açılmıştır. Yargılamayı yapan İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nce düzenli aralıklarla ve en geç üç ay arayla toplam 158 duruşma yapıldığı, bu duruşmalarda sanıkların, katılanların ve tanıkların dinlendiği, diğer delillerin toplandığı görülmektedir. Bu itibarla genel olarak soruşturmanın ve davanın yürütülmesinde Savcılık ve derece mahkemelerince hareketsiz kalınan bir dönem olmadığı gibi yargılamada özensizlik gösterildiği de tespit edilmemiştir. (...) Başvurucu hakkındaki tutukluluğun devamına ilişkin kararların gerekçelerinin hürriyetten yoksun bırakılmanın meşru nedenlerinin belirtilmesi bakımından ilgili ve yeterli olması, soruşturma/kovuşturma sürecinin zor ve karmaşık olması, soruşturma/kovuşturmanın yürütülmesinde bir özensizliğin tespit edilmemiş olması dikkate alındığında (...) tutukluluk süresinin makul olduğu sonucuna varılmıştır.”¹³³

¹³² Kürşat Durmuş, B. No: 2019/25369, 21/10/2020, § 48. “Öte yandan somut olayda Başsavcılıkça yürütülen soruşturma sonunda başvurunun da aralarında bulunduğu 122 şüpheli hakkında devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askerî casusluk amacıyla temin etme, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs etme, silahlı terör örgütünü kurma veya yönetme, suç uydurma, özel hayatın gizliliğini ihlal etme, hukuksal aykırı olarak kişisel verileri kaydetme, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme suçlarından düzenlenen iddianamenin Mahkemece kabul edildiği ve kovuşturma aşamasının başladığı, 979 mağdurun ve 122 şüphelinin bulunduğu soruşturmanın yaklaşık bir buçuk yılda tamamlandığı görülmüştür. Yargılamayı yapan Mahkeme tarafından ise en geç otuz günde bir başvurunun tutukluluk durumunun değerlendirildiği, düzenli aralıklarla ve en geç üç ay arayla toplam 217 duruşma yapıldığı, bu duruşmalarda sanıkların, katılanların ve tanıkların dinlendiği ve sair delillerin toplandığı belirlenmiştir. Bu itibarla genel olarak soruşturmanın ve davanın yürütülmesinde Savcılık ve derece mahkemelerince hareketsiz kalınan bir dönem olmadığı gibi yargılamada özensizlik gösterildiği de tespit edilmemiştir.” ibid § 47.

¹³³ Ömer Köse (2), B. No: 2017/34237, 23/10/2019, § 75-76.

Kanaatimizce ilk bakışta tutarlı gibi görünen bu içtihadattaki olası sorun, Mahkeme’nin FETÖ/PDY davalarına kategorik yaklaşması ve OHÂL KHK’sının getirdiği 7 yıllık azami sürenin bir nevi açık çek gibi algılanmasıdır. Bu konuda fabrikasyon değil, terzi dikimi bir yaklaşım önem taşır. Bu kuşku, anılan olaylarda vakanın o başvuru açısından kendine özgü niteliklerine dair ayrıntılı bilgi bulunmadığı için tereddüt yaratmaktadır.

VI. TUTUKLULUĞA İTİRAZ HAKKI (MD. 19/8)

Anayasa’nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca, hürriyeti kısıtlanan kişi kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına vardır. Bu hak, talebe bağlıdır ve tutukluluk hâlinin devamı kararlarına karşı yapılan itirazların incelenmesi sırasında uygulamaya bulur.¹³⁴ Bu talebe bağlı hakkın uygulanabilmesi için tutukluluğun devamı kararlarının kişiye tebliğ edilmesi gerekir. Bunun tebliğ edilmediği yerde ihlal ortaya çıkar. *Ayhan Işık* kararı, 15 Temmuz sürecinde bu tebliğin yapılmadığı ve kişinin bu hakkını kullanamadığı bir örneği yansıtır. AYM, kolaylıkla ihlal sonucuna ulaşmış, derece Mahkemesi’nin CMK m. 141 yolunda bu konuda bir tazminat hüküm bulunmadığı yaklaşımını da sorunlu saymıştır.¹³⁵ Bizce de CMK m. 141/1/a hükmünde yer alan “Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen” ifadesi, bu tazminat için uygun koşulu sunmaktadır.

Kişiye tutukluluğun devamı kararının tebliğ edilmesi bu hak için çok önemlidir ama hakkın ihlal edilmemesi için başka faktörler de devreye girmelidir. Zira bu hakka dönük temel güvencelerden biri, tutukluluğa karşı itiraz öncesinde ve bu itirazın hâkim/mahkeme önünde incelenmesi aşamasında hürriyetinden yoksun bırakılan kimseye tutmaya karşı itirazlarını etkili bir şekilde dile getirebilme ve bu bağlam-

¹³⁴ Mehmet Haberal, B. No: 2012/849, 4/12/2013, § 122, 123. Resen yapılan tutukluluğa devam incelemelerinin duruşmasız olması sorunu “konu bakımından yetkisizlik” kapsamında görülmektedir. Bkz. Gökhan Perçin, B. No: 2019/19332, 17/11/2022, § 30.

¹³⁵ Ayhan Işık, B. No: 2020/8401, 3/3/2022, § 55.

da savunma için gerekli imkân ve kolaylıklardan yararlanma fırsatının tanınmış olmasıdır.¹³⁶ 15 Temmuz sürecinde bu konuda tartışmalı uygulamalardan biri de tutukluların avukatlarıyla görüşmelerinin teknik araçlarla kayda alınması, infaz memurunun görüşmeyi izlemesi ve görüşme süresi ile belge alışverişinin sınırlandırılması olmuştur. Olağan dönemlerde bu uygulamanın bir ihlal yaratacağı gayet açıktır.¹³⁷ Fakat 667 sayılı KHK (m. 6) ile gelen bu ek müdahale bir OHAL tedbiridir. AYM, bu OHAL KHK'sı hakkında yaptığı incelemede bunu deragosyan hükümlerine (Anayasa m. 15) uygun saymış ve iptal etmemiştir.¹³⁸ Bu hüküm uyarınca OHAL sürecinde 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlarda sınırlamalar getirilebilecek fakat *“sınırlamaların uygulanabilmesi, tutuklunun avukatıyla görüşmesinde toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürülmesi, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilmesi, bunlara emir ve talimat verilmesi veya yorumlarıyla gizli, açık ya da şifreli mesajlar iletilmesi ihtimallerinden birinin varlığının Cumhuriyet savcısı kararıyla tespit edilmesi şartına”* bağlanmıştır. AYM, bu sınırlamanın 2016 yılının Eylül ve Kasım ayları arasında, TMK kapsamındaki bir yargılamada Askerî hâkim ve Millî Savunma Bakanlığı Askerî Adalet İşleri Başkanlığında şube müdürü olan başvurucuya uygulandığı *Yasin Akdeniz* vakasında bu uygulamada sorun görmemiştir. AYM'ye göre bu uygulama sürekli kılınmamış, *“hem darbe teşebbüsünden hem de FETÖ/PDY'den kaynaklanan tehdit ve tehlikenin devam*

¹³⁶ Yasin Akdeniz, B. No: 2016/22178, 26/2/2020, § 63.

¹³⁷ Bkz. AYM, E.2016/205, K.2019/63, 24/7/2019, § 92.

¹³⁸ AYM'ye göre; “i. darbe teşebbüsünün savuşturulmasından sonra da tehlikenin bir süre daha devam ettiğine yönelik olarak kamu makamlarınca yapılan açıklamalara ve bu bağlamda yaşanan olaylara, ii. Teşebbüsün devam ettiği süreçte ve sonrasında ülke genelinde darbe girişimiyle veya -darbenin arkasındaki yapılanma olan- FETÖ/PDY ile bağlantılı olduğu değerlendirilen kişiler hakkında başlatılan soruşturmalarda on binlerce şüphelinin gözaltına alınmasına ve tutuklanmasına (Aydın Yavuz ve diğerleri, §§ 51, 350; Selçuk Özdemir [GK], B. No: 2016/49158, 26/7/2017, § 22), iii. Teşebbüsün ülkede terör saldırılarının yoğunlaştığı bir dönemde gerçekleşmesine, iv. Darbe teşebbüsünün arkasındaki yapılanma olan FETÖ/PDY'nin örgütlenmesinin boyutuna ve faaliyetlerinin özelliklerine (FETÖ/PDY'nin genel özelliklerine ilişkin olarak bkz. Aydın Yavuz ve diğerleri, § 26; yargı kurumlarındaki örgütlenmesine ve faaliyetlerine ilişkin olarak bkz. Selçuk Özdemir, § 22), v. Darbe teşebbüsünün ve FETÖ/PDY'nin millî güvenlik ve kamu düzeni üzerinde oluşturduğu tehdit ve tehlikenin büyüklüğüne bakıldığında bu tedbirler elverişli ve gereklidir.” Bkz. AYM, E.2016/205, K.2019/63, 24/7/2019, § 93-108.

ettiği” sürece özgü ve istismarı hâlinde şikâyeteye tabi kılınacak biçimde uygulanmıştır. Dolayısıyla bir ihlal sonucuna varılmamıştır.¹³⁹

Bu süreçte tartışmalı uygulamalardan bir diğeri de tutukluluğun devamı kararlarının duruşmasız yapılması olmuştur. 667 ve 668 sayılı KHK’lar tutukluluk durumunun duruşma yapmadan dosya üzerinden incelenmesine olanak tanımıştır. Konu AYM önüne geldiğinde Mahkeme bu tedbirin “*darbe teşebbüsü sonrasında ülke genelinde darbe girişimiyle veya FETÖ/PDY ile bağlantılı olduğu değerlendirilen çok sayıda kişi hakkında soruşturma başlatılması ve bunların önemli bir bölümü hakkında tutuklama tedbirine başvurulması, bu soruşturmalarda diğer ceza soruşturmalarına göre çok daha zor ve karmaşık olması, yargı organları ve soruşturma mercilerinin öngörülemez şekilde ağır bir iş yükünü yönetmek zorunda kalmaları, darbe teşebbüsünün savuşturulmasından hemen sonra HSYK tarafından çok sayıda yargı mensubunun FETÖ/PDY ile ilgisi nedeniyle görevden el çektilmesi ve meslekten çıkarılması, tutuklu kişilerin serbest bırakılmayı sağlamak amacıyla bir yargı merciine başvurma haklarının ve tutuklama, tahliye talebinin reddi ve tutukluluğun devamı kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulabilme imkânlarının -olağanüstü hâl döneminde de- korunmuş olması ve tutukluluğun resen en geç otuzar günlük süreler itibarıyla incelenmesine devam edilmesi, yardımcı adliye personelinin, kolluk görevlilerinin, ceza infaz koruma memurlarının, jandarma ve emniyet görevlilerinin önemli bir bölümünün de FETÖ/PDY ile olan ilgileri nedeniyle kamu görevinden çıkarılmış veya uzaklaştırılmış olması gibi olgular dikkate alınarak*” inceleneceğini söylemiştir.¹⁴⁰ Bu perspektiften yapılan inceleme bir bakıma kategorik süre çizilmesine yönelmiştir. Mahkeme bu çerçevede örneğin 3 ay 17 gün,¹⁴¹ 7 ay 2 gün¹⁴² veya 8 ay 128 gün¹⁴³ duruşmasız incelenebileceğini söyleyebilmiştir. Bu konudaki sınırın açıkça çizildiği vaka *Erdal Tercan* kararıdır. Bu olayda AYM, hâkim önüne 21 bir ay boyunca çıkarılmamasını olağanüstü hâl durumunun gerektirdiği ölçüyü aştığı kanaatine ulaşmış, 18 ayı da bir sınır olarak çizmiştir.¹⁴⁴

¹³⁹ Yasin Akdeniz, § 90. Aynı yönde bkz. Aydın Yavuz ve diğerleri, § 12-25, 51; Osman Serhat Arıcan, B. No: 2018/14398, 2/12/2020, § 35.

¹⁴⁰ Aydın Yavuz ve diğerleri, §§350-359

¹⁴¹ Ulaş Kaya ve Adnan Ataman, B. No: 2013/4128, 18/11/2015, § 61.

¹⁴² Mehmet Halim Oral, B. No: 2012/1221, 16/10/2014, § 53; Ferit Çelik, B. No: 2012/1220, 10/12/2014, § 53.

¹⁴³ Aydın Yavuz, § 350-359

¹⁴⁴ Erdal Tercan, § 246 ve 254.

Bunlardan başka; Anayasa Mahkemesi, “tutukluluğa itirazın bağımsız ve tarafsız olmayan mahkemece incelenmesi”,¹⁴⁵ “tutukluluğa itiraz sırasında soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması”,¹⁴⁶ “tutukluluğa itirazı kısa sürede karara bağlamama”,¹⁴⁷ “bir mahkumiyete bağlı olarak tutukluluk kararı”¹⁴⁸ gibi Anayasa m. 19/8’e özgü yakınlarda olağan dönem içtihadından sapmamaktadır.¹⁴⁹

Tarafsızlık ve bağımsızlık sorunu bağlamındaki standart içtihat şöyledir:

“Sulh ceza hâkimliklerinin kanuni hâkim güvencesini sağlamadığı, tarafsız ve bağımsız mahkeme olmadığı ve tutukluluğa itirazın bu yargı mercilerince karara bağlanmasının hürriyetten yoksun bırakılmaya karşı etkili bir itirazda bulunmayı imkânsız hâle getirdiğine ilişkin iddialar Anayasa Mahkemesince birçok kararda incelenmiş; bu kararlarda sulh ceza hâkimliklerinin yapısal özellikleri dikkate alınarak söz konusu iddiaların açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır (Hikmet Kopar ve diğerleri, §§ 101-115; Mehmet Baransu (2), B. No: 2015/7231, 17/5/2016, §§ 64-78, 94-97). Somut başvuruda, aynı mahiyetteki iddialara ilişkin olarak anılan kararlarda varılan sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.”¹⁵⁰

Bu içtihat, başvuruolar soyut olarak sulh ceza hâkimliklerinden yakınıyorsa bir anlamda tutarlıdır. Fakat Venedik Komisyonunun bu

¹⁴⁵ Örneğin bkz. Hamza Kaba, B. No: 2020/35692, 24/5/2023, § 23.

¹⁴⁶ Mustafa Başer ve Metin Özçelik, B. No: 2015/7908, 20/1/2016, § 174.

¹⁴⁷ Örneğin bkz. R.Ü., § 91.

¹⁴⁸ Örn. bkz. Ali Davdav, B. No: 2020/29326, 27/7/2022, § 16. AYM, Ç.Ö. kararında; mahkumiyete bağlı tutmanın hukuka aykırı olduğu, kanun yolu aşamasında tahliye taleplerinin veya re’sen tutukluluk incelemelerinin yapılmaması gibi “bir mahkumiyete bağlı olarak” tutuklulukla ilgili şikayetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğu sonucuna varmıştır Bkz. Ç.Ö. [GK], B. No: 2014/5927, 19/7/2018, § 27-53.

¹⁴⁹ Anayasal ve kişisel önem konusunda da durum benzerdir. AYM, olağan zamanlarda, tutukluluk incelemeleri sırasında alınan Savcılık görüşünün şüpheli veya sanıklara bildirilmemesinin anayasal önem taşımadığını, içeriğinde başvuruolarun cevap vermesini gerektirmeyen ve daha önce ileri sürülmemiş yeni bir olgudan bahsedilmeyen durumlarda Savcılık görüşünün başvuruolara bildirilmemesinin önemli bir zarara da neden olmadığını ifade etmektedir. Bkz. Devran Duran [GK], B. No: 2014/10405, 25/5/2017, § 106-112. 97. Bu içtihat FETÖ/PDY davalarında da karşılık bulmuştur. Örneğin bkz. R.Ü., § 96-97. Keza bkz. Serkan Durmuşoğlu, B. No: 2018/25852, 13/4/2021, § 79-80.

¹⁵⁰ R.Ü., §82.

konudaki AYM kararı ile uyumsuz raporunun¹⁵¹ dikkate alınması, keza başvuruçuların spesifik ve somut savları varsa bunların kararda görünür kılınması kanımızca önem taşımaktadır.

Soruşturma dosyasındaki kısıtlama sorunu bağlamındaki standart içtihat şöyledir:

“Anayasa Mahkemesi, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması durumlarının kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarına karşı itirazda bulunma hakkı üzerindeki etkisini incelemiş ve soruşturma sürecinde, tutuklamaya konu suçlamalara ilişkin temel unsurların başvuruçuya bildirilmiş olması durumunda bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir (*Günay Dağ ve diğerleri*, §§ 168-176; *Hidayet Karaca*, §§ 105-107; *Süleyman Bağrıyanık ve diğerleri*, B. No: 2015/9756, 16/11/2016, §§ 248-257). Somut olay bakımından soruşturma dosyası incelendiğinde tutuklamaya konu suçlamalara ilişkin temel unsurların başvuruçuya bildirildiği ve tutukluluk durumuna karşı itirazlarını sunma konusunda yeterli imkânın tanındığı anlaşıldığından anılan kararlardan ayrılmayı gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.”¹⁵²

Bu kararlarda da “temel unsurlar”ın neler olduğunun daha şeffaf hâle getirilmesi, kararların keyfi verilir verilmediğinin sınanabilmesi için önem taşımaktadır. AYM’nin standart gerekçesi, etraflı bir inceleme olanak tanımamaktadır.

Tutukluluğa itirazın kısa sürede karara bağlanmaması sorunu bağlamında standart içtihat şöyledir:

“6216 sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında açıkça dayanaktan yoksun başvuruların Mahkemece kabul edilemezliğine karar verilebileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda başvuruçunun ihlal iddialarını kanıtlayamadığı, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksun kabul edilebilir (*Hikmet Balabanoğlu*, § 24). Başvuruçcu, tahliye talebinin geç incelendiği belirterek etkili itiraz hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüş ancak başvuru formunda ve eklerinde

¹⁵¹ “Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüş”, Venedik Komisyonu, 13 Mart 2017, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)004-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-tur) (Erişim Tarihi: 06.01.2024)

¹⁵² R.Ü., § 45.

hangi tarihli itiraz ve tahliye talebinin hangi hakimlik tarafından geç incelendiğine ilişkin herhangi bir belge sunmadığı gibi açıklamada da bulunmamıştır. Bu kapsamda hangi talebinin hangi itiraz merciince hangi tarihte verildiği belirtilmemiştir. Dolayısıyla söz konusu iddianın kanıtlanmamış şikâyet kapsamında kabul edilmesi gerekmektedir.”¹⁵³

Bu kararlarda da kanımızca her itiraz açısından inceleme süresinin makullüğü ve/veya kanunun öngördüğü azami sürelerle uygunluğu konusunda bir denetim yapmak pekâlâ mümkündür. Zira pek çok başvuruda itirazların sayısı sınırlıdır ve “hâkim hukuku resen uygular” ilkesi uyarınca iddianın tüm itirazlar için geçerli olduğu düşünülebilirdi. Keza, AYM’nin bu tür vakalarda -meseleyi basit bir kabul edilebilirlik sorununa indirmektense- en azından yol gösterici bazı belirlemelere yer vererek karşılaması daha yerinde olabilirdi.

VII. TAZMİNAT HAKKI (MD. 19/9)

Anayasa’nın m. 19/son hükmü, özgürlük ve güvenlik hakkına dönük güvencelerin dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zararın tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödeneceğini düzenlemektedir. Anayasa Mahkemesi bu hükmü özellikle gözaltına alınan ve fakat sonradan haklarında kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararı kişilere ödenen düşük tazminatlar bağlamında geliştirmiştir. Bu bağlamda AYM içtihadında dikkat çekici üç noktanın bulunduğunu kaydetmek gerekir.

Birincisi; AYM, beraat veya kovuşturmaya yer olmadığı kararları üzerine CMK’nın “*Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen*” kişilerin zararını isteyebileceğini öngören md. 141/e hükmünü uyarınca hükmedilen tazminatların, tutmayı geçmişe dönük olarak hukuki kılmadığını tespit etmektedir. AYM’ye göre:

“(…) burada kanun koyucunun soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi ya da kovuşturmanın beraat ile sonuçlanması durumunda -soruşturma veya kovuşturma sonunda verilen karardan hareketle- bu süreçlerde uygulanan yakalama, gözaltı ve tutuklama tedbirlerinin kanuna aykırı hâle geldiğini kabul

¹⁵³ Ramazan Bayrak, § 131-132.

ettiğini söylemek imkân dâhilinde değildir. Zira böyle bir yorum anılan Kanun hükmünün lafzıyla açıkça bir çelişki içerecektir. Bir başka ifadeyle soruşturma veya kovuşturma sonucunda verilen karar dolayısıyla bu süreçlerde haklarında yakalama, gözaltı veya tutuklama tedbiri uygulanan kişilere otomatik olarak tazminat ödenmesi, bu tedbirlerin de otomatik olarak hukuka aykırı olduğu anlamına gelmemektedir. (...) (Bu durumda başvuru hakkındaki gözaltı tedbirinin Anayasa'nın 19. maddesindeki esaslara uygun olup olmadığına Anayasa Mahkemesince değerlendirilmesi gerekmektedir."¹⁵⁴

Mahkeme bu bağlamda bir somut belirti olup olmadığını incelemekte, ardından tazminat yetersizliğinin ihlal bulduğu bağlam yönünden ek bir ihlal yarattığını söylemektedir. Bu, yerinde bir yaklaşımdır.

İkincisi; AYM, tutmanın hukuki olmadığını tespit ettiği noktada -ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanıyor olmasına rağmen- kararı yeniden yargılama yapmak üzere derece mahkemeye göndermektedir.¹⁵⁵ AYM'ye göre derece Mahkemesi'nin yapacağı tek şey, AYM'nin benzer durumlarda verilmesine hükmettiği tazminat miktarını dikkate alarak ilk hükmettiği tazminat miktarından daha yüksek bir tazminata hükmetmekten ibarettir ve hâl böyleyken kararın gönderilmesinde hukuki yarar yoktur.¹⁵⁶ Mahkeme bu durumda eksik kısmı kendisi manevi tazminata hükmederek tamamlamaktadır. Fakat bu miktarlarda da tam bir standardın olduğu söylenemez. Örneğin 3 gün gözaltında tutulan ve ardından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen bir başvuru için hükmedilen 500 TL manevi tazminata ek olarak AYM, 4 bin 500 TL manevi tazminata hükmetmiştir.¹⁵⁷ Buna göre gün başına (5.000/3) tazminat miktarı 1.666 TL gibi bir bedel ortaya çıkmaktadır. Fakat bir başka olayda, 14 gün gözaltında tutulan ve adli kontrol şartıyla serbest bırakıldıktan bir süre kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen başvurucuya 4 bin TL manevi tazminata ek olarak

¹⁵⁴ Nigâr Demir Yüzlü, B. No: 2020/22032, 29/3/2023, § 36.

¹⁵⁵ Bu konuda yakın zaman önce verilen bir kararda AYM "İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli bir giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir." sonucuna ulaşmıştır. Bkz. O.P. [GK], B. No: 2020/22207, 17/5/2023, § 25. Bu kararda başvuru yollarının (CMK m. 141) tüketilmesi bağlamında önemli karşı oylar mevcuttur.

¹⁵⁶ Nigâr Demir Yüzlü, § 59.

¹⁵⁷ Ayşe Arslan, B. No: 2019/34517, 13/9/2022, § 31.

AYM, 15 bin TL manevi tazminata hükmetmiştir.¹⁵⁸ Buna göre gün başına (19.000/14) tazminat miktarı 1.357 TL olmaktadır. Daha uzun bir özgürlükten yoksun bırakmayla ilgili bir diğer vakada 71 gün özgürlüğünden yoksun bırakılan (gözaltı ve tutuklama) başvuru için¹⁵⁹ kovuşturmayla yer olmadığı kararına binaen hükmedilen 6 bin TL manevi tazminata ek olarak AYM, 44 bin TL manevi tazminata hükmetmiştir.¹⁶⁰ Bu olayda gün başına (50.000/71) tazminat miktarı 704 liraya kadar gerilemiştir. Bu olayın benzeri bir başka vakada 77 günlük özgürlükten yoksun bırakma için hükmedilen 6.000 TL manevi tazminata ek olarak AYM 15 bin TL manevi tazminat ödenmesi gerektiği sonucuna varmıştır.¹⁶¹ Bu olayda gün başına düşen miktar (21.000/77) iyice düşmüş, 272 TL'ye kadar gerilemiştir. Ayrıca mahkeme başvuruların mesleklerinden ve kazançlarından bahsetmemekte, tazminat hesabına dair usulleri de şeffaflaştırmamaktadır. Hâl böyle olunca söz konusu hesabın, derece mahkemelerince anlaşılması pek olası görünmemektedir.

Üçüncüsü; AYM'nin kararlarına baktığımızda bu tazminatin nasıl hesaplandığına dair hiçbir somut gösterge yoktur. Pek çok kararda, başvuru sahiplerinin mesleğinden bahsedilmemekte, bahsedilmişse bunun dikkate alınıp alınmadığı anlaşılmamaktadır. Bundan daha dikkat çekici olanı; kimi vakalarda gözaltı ve tutukluluk süreleri açıkça yazılmamasıdır. Örneğin *Nigar Demir Yüzlü* veya *İbrahim Kılıç* kararlarında “Anayasa Mahkemesi’nin benzer olaylarda verdiği tazminat miktarı gözetilerek bir manevi tazminat miktarı” belirlememiş olan derece mahkemelerinin Anayasa’yı ihlal ettiğini söyleyen AYM, başvuru sahiplerinin kaç gün özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını somut biçimde kendisi de ortaya koymamış, dolayısıyla tazminatin nasıl hesaplanacağı belirsiz kalmıştır.¹⁶²

Son olarak, AYM'nin bu içtihadı birikimine ek olarak, CMK m. 141/k yönünden özgün bir belirlemede bulunduğunu kaydetmek gerekir. *Ayhan Işık* kararında başvurucuya bazı tutukluluğun devamı kararları tebliğ

¹⁵⁸ Yavuz Yakışkan, B. No: 2020/28007, 13/4/2023, § 30.

¹⁵⁹ Serbest bırakıldıktan sonra ne kadar süreyle kolluk birimine imza atma ve yurt dışı çıkış yasağına tabi olduğu belirsizdir.

¹⁶⁰ Şevket Tayfur, § 36.

¹⁶¹ Hicret Aksoy, § 76.

¹⁶² Nigar Demiryüzlü, §59; İbrahim Kılıç, B. No: 2020/25058, 2/5/2023, § 56.

edilmemiştir. Dolayısıyla başvuru tutukluluğa karşı başvuru hakkını kullanamamış ve bu durum Anayasa md.19/8’deki hakkın ihlaline neden olmuştur. Başvuru bu sorun karşısında CMK m. 141/k’de öngörülen yola başvurmuş fakat başvurusu şekli bir gerekçeyle reddedilmiştir. AYM’ye göre bu, tazminat hakkının ihlaline neden olmaktadır.¹⁶³

IX. İHAM KARARLARI

FETÖ/PDY davaları, İHAM’ın önüne de geldi. Bu vakaların bazıları kabul edilebilirlik aşamasında kalsa da Anayasa Mahkemesinden geçip gelen kimi davalarda ihlal sonucuna ulaşıldı. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bağlamında ortaya çıkan ve öznel olarak dikkatimizi çeken ihlallerin özellikle altı kümede toplandığını görüyoruz.

Birincisi, hâkim ve savcılarının tutuklanmalarında “suçüstü” kavramının yorumuyla ilgilidir. Bilindiği gibi 15 Temmuz’un ertesi günü iki AYM üyesi yakalanmış ve Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının talimatıyla gözaltına alınmıştı. Hemen o günlerde tartışmaya konu olan şey, AYM üyelerinin AYM Genel Kurulu kararı olmadan gözaltına alınamayacağıydı. Nitekim AYM Kanunu (md. 16) “*Başkan ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları, kişisel suçları ve disiplin eylemleri için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır.*” demekteydi. Fakat kamu makamları, bu maddenin devamında yer alan “*Ancak, ağır ceza Mahkemesi’nin görevine giren suçüstü hâllerinde, soruşturma genel hükümlere göre yürütülür.*” hükmüne dayanmıştı. Silahlı terör örgütüne üye olma suçunun temadi eden suçlardan olduğu düşünülmüş ve bu nedenle “suçüstü” koşullarının geçerli olduğunu söylemişti.

İHAM, kamu makamlarıyla hemfikir olmadı. Suçüstü kavramının bu kadar geniş yorumlanamayacağını; bu yorumun, bir suç örgütüne dâhil olduğundan şüphelenilen hâkimlerin, Türk hukukunun yargı mensuplarına tanıdığı yargısal korumalardan mahrum bırakılmasına neden olacağı sonucuna ulaştı.¹⁶⁴ Başka bir deyişle İHAM’a göre anılan dönemde yargı mensuplarına sağlanan usule ilişkin güvenceler, yürütme organının müdahalelerine karşı etkisiz hale gelmiştir.

¹⁶³ Ayhan Işık, § 49

¹⁶⁴ Alparslan Altan/Türkiye, B. No: 12778/17, 9/9/2019, §112 vd.

Bu içtihat sadece AYM üyeleri için değil Danıştay üyeleri için de uygulandı.¹⁶⁵

İkincisi; hâkim ve savcılarının tutuklanmalarında “görev suçu” ve “kişisel suç” ayrımının yapılmasıyla ilgilidir. Bu ayrım hayli önemlidir. Zira Türk hukuku (HSK Kanunu md 93 ve CMK m. 161/8 uyarınca) hâkim ve savcılarının “kişisel” suçlarından ötürü (“suçüstü” mevcut olmasa bile) olağan usullere tabi olacağını öngörmektedir. İHAM, bu suçun “görev suçu” mu yoksa “kişisel suç” mu sayılacağına karar vermenin kendi işi olmayacağını söylemekle birlikte yetkili makamların tutuklamayı, bu ayrımı belirli kılmadan, esasen (HSK Kanunu m. 94’te yer alan “suçüstü” kavramına yoğunlaşarak yaptığını kaydetmiş ve bunun tutuklamanın hukukiliğini zedelediği sonucuna varmıştır.¹⁶⁶

Üçüncüsü; FETÖ/PDY yargılamaları kapsamında soruşturma dosyasına erişimde kısıtlılık kararlarıyla ilgilidir. İHAM pek çok davada AYM’nin yaklaşımını paylaşmıştır.¹⁶⁷ Bundan sapma, *Ahmet Hüsrev Altan* vakasında olmuştur. AYM, bu konuda olağan yaklaşımını sürdürmüş olsa da İHAM, başvurunun tutuklanmasından sonra dosyaya eklenen yeni deliller (başvurucunun örgütle bağlantılı olduğunu ileri süren iki tanık ifadesi ve başvurunun adına atıfta bulunan bir ByLock görüşmesi metni) eklenmiştir. Bu deliller başvurucuya iddianamenin hazırlanmasından sonra sunulmuştur. İHAM, başvurunun kendisine dönük iddialara etkili şekilde itiraz etme olanağına sahip olmadığı gerekçesiyle m. 5/4 hükmünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁶⁸

Bu bağlamda, Mahkeme, başvuranın, gözetiminde tutulduğu sırada polis ve savcı tarafından yürütülen ayrıntılı sorgulamalar aracılığıyla, soruşturma dosyasındaki bazı ilgili delil materyallerinden haberdar olduğunu kaydetmektedir. Ancak dava dosyasındaki bilgilere göre, tutukluluğunun ardından dosyaya yeni deliller eklenmiştir. İstanbul

¹⁶⁵ Baş/Türkiye, B. No: 66448/17, 7/9/2020, § 277.

¹⁶⁶ Turan ve Diğerleri/Türkiye, B. No: 75805/16 ve diğer 426 başvuru- bkz. Ekli Liste, 4/4/2020, § 87-92.

¹⁶⁷ Örneğin bkz. Mehmet Hasan Altan/Türkiye, B. No: 13237/17, 10/9/2018 § 150. Şahin Alpay/Türkiye, B.No: 16538/17, 20/6/2018, § 139; Bulaç/Türkiye, B. No: 25939/17, 11/10/2021, § 79-81. Murat Aksoy kararında üç karşı oy vardır. Murat Aksoy/Türkiye, B. No: 80/17, 6/9/2021, § 129.

¹⁶⁸ Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye, B. No: 13252/17, 13/7/2021, § 163-164.

Cumhuriyet savcısı özellikle, başvuranın söz konusu yasadışı örgütün liderleriyle bağlantılı olduğu iddiasını teyit eden iki tanığın ifadesini almıştır. Bu ifadeler sırasıyla 24 Ekim 2016 ve 10 Kasım 2016 tarihlerinde alınmıştır. Ayrıca, soruşturma sırasında başvuranın adına atıfta bulunan bir ByLock görüşmesinin metni de dosyaya eklenmiştir. Mahkeme, bu yeni delillerin başvuranın dikkatine ancak iddianame-nin hazırlanmasından sonra, yani 14 Nisan 2017’de sunulduğunu göz-lemlemektedir. Yukarıda belirtilen eksiklikler göz önüne alındığında, Mahkeme, mevcut davanın koşullarında, başvuranın kendisine yöne-lik iddialara etkin bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunun kabul edilemeyeceği kanaatindedir.

Dördüncüsü; avukatla yapılan görüşmelerin izlenmesi sorunuyla ilgilidir. Bu vakalar AYM tarafından kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bağlamında ele alınmış ve bunlarda sorun görülmediği söylenmişti.¹⁶⁹ *Canavcı ve diğerleri/Türkiye* kararında bu konuda ilginç belirlemeler or-taya çıkmıştır. AYM’nin kendi sitesinde yayımlamadığı¹⁷⁰ bu bireysel başvurular, özel yaşama saygı hakkı bağlamında ileri sürmüşse de AYM başvuruyu adil yargılanma hakkı kapsamında ele almış ve baş-vuruyu olağan hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle kabul edile-mez bulmuştur.¹⁷¹

Bu olayda başvuru, 9 Ağustos 2016 ilâ 3 Temmuz 2017 ta-rihleri arasında avukatlarıyla görüşme yapmış ve bu görüşmelerin ta-mamı teknik cihazlarla sesli ve görüntülü kayıt altına alınmış, keza görüşmeler, görüşme odasında bulunan memurlar nezaretinde ger-çekleşmiştir. İHAM bu vakada -AYM’den farklı olarak- Cumhuriyet savcılarının başvuru sahiplerinin avukatlarıyla iletişimlerine kısıtlama ge-tirme konusunda sahip oldukları takdir yetkisinin herhangi bir koşula tabi olmadığını kaydetmiştir. İHAM’a göre bu takdir yetkisinin “kap-samı” ve “kullanılma şekli” tanımlanmamış, bu konuda başka hiçbir özel güvence sağlanmamıştır. Dolayısıyla bu uygulama keyfidir ve ka-nunilik koşulunu (kanunun kalitesi anlamında) karşılamamaktadır.¹⁷²

¹⁶⁹ İlkesel olarak bkz. Yasin Akdeniz, § 90.

¹⁷⁰ 1 Şubat 2019 tarihli ve 2017/26587 başvuru no.lu karar ile 21 Kasım 2019 tarihli ve 2018/28341 başvuru no.lu karar, sitede mevcut değildir.

¹⁷¹ *Canavcı ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 24074/19 ve diğer 2 başvuru- bkz. Ekli Liste, 14/11/2023, § 15-16.

¹⁷² *Canavcı ve diğerleri/Türkiye*, § 105.

Söz konusu karar, Mahkeme'nin aynı yöndeki *Demirtaş ve Yüksekdağ Şenoğlu/Türkiye*¹⁷³, *Mehmet Demir/Türkiye*¹⁷⁴ kararlarıyla birlikte kavrandığında bir küme oluşturmuş gibidir. Bu kararda İHAM, OHAL KHK'ları rejimiyle getirilen tüm 15 Temmuz davalarındaki tutukluların avukatlarıyla görüşmeleri sırasında bir cezaevi görevlisinin hazır bulunmasında veya bu görüşmelerin ses ve görüntü kaydının yapılması uygulamasında ihlal bulmuştur. Mahkemeye göre:

*"Düzenleme, izleme sırasında elde edilen bilgilerin nasıl kullanılacağını, saklanacağını veya imha edileceğini belirtmemektedir. Ayrıca, başvuru-
cuların bu tedbirin uygulanmasının kötü niyetli veya keyfi olduğunu iddia etmeleri halinde hangi makamın sorumlu tutulabileceği de belirtilmemiştir. Gerçekten de yetkililere bırakılan takdir yetkisinin kapsamı ve kullanılmasına ilişkin usuller tanımlanmamış ve kötüye kullanım ve keyfiliğe karşı yeterli güvenceler getirilmemiştir."*¹⁷⁵

Somut olayın özelliklerine bakmaksızın tedbirin kategorik uygulanmasının Sözleşme'ye (m. 6 veya 8) aykırı olduğunu tespit eden bu İHAM kararı da anılan süreçteki yargılamaların usulü temellerini sarsmaktadır. Aslında, *Yüksel Yalçınkaya* kararında da başvuru, 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi ile getirilen avukatıyla özel olarak görüşmesine getirilen kısıtlamalar çerçevesinde, etkili hukuki yardım hakkından mahrum bırakıldığını iddia etmiştir. İHAM, görülen davadaki adil yargılanma hakkı kapsamındaki şikâyetin "başvurucunun ağır bir ceza gerektiren ciddi bir suçtan mahkûm edilmesine yol açan yargılamaların adil olmamasıyla ilgili olduğunu, dolayısıyla bu başlık altındaki şikâyetin kabul edilebilirliğini" kaydetmiş ve bu bağlamda iddianın esasını ayrı ayrı ele almayı gerekli görmediğini ifade etmiştir.¹⁷⁶

Beşincisi; sosyal medya kullanıcısı, insan hakları aktivisti veya gazeteci olan kişilerin ifadelerinin kolaylıkla kuvvetli suç belirtisi sayılmasıyla ilgilidir. Bu vakalardan *Şahin Alpay*¹⁷⁷, *Mehmet Hasan Altan*¹⁷⁸,

¹⁷³ Demirtaş ve Yüksekdağ Şenoğlu/Türkiye, İHAM, 10207/21 10209/21, 06/06/2023.

¹⁷⁴ Mehmet Demir/Türkiye, İHAM, 55569/19, 24/10/2023.

¹⁷⁵ Canavcı ve diğerleri/Türkiye, § 101.

¹⁷⁶ Yüksel Yalçınkaya/Türkiye, §§ 357 ve 368.

¹⁷⁷ Şahin Alpay [GK], B. No: 2016/16092, 11/1/2018, § 111, 146.

¹⁷⁸ Mehmet Hasan Altan (2) [GK], § 157, 241.

Ali Bulaç¹⁷⁹ ve Murat Aksoy¹⁸⁰ vakalarında AYM, 15 Temmuz’dan önceki gazete yazılarından hareketle terör örgütüne üyelikle iddiasıyla tutuklanan başvurucuların tutuklanmalarının hukuki olmadığı ve ifade özgürlüklerinin ihlal edildiğini ihlal tespit etmiştir. Fakat Şahin Alpay¹⁸¹ ve Mehmet Hasan Altan¹⁸² vakalarında derece mahkemeleri kararın gereğinin yapmamış, tahliye etmekte direnmiştir. Hâl böyleyken AYM’nin kararının icra edilmemesini dikkate alan İHAM, bir kez de kendisi ihlal kararı vermiştir.

Ali Bulaç¹⁸³ ve Murat Aksoy¹⁸⁴ vakalarında ise İHAM, AYM’nin tüm tespitlerine katılmakla birlikte hükmettiği tazminat miktarının düşük olduğundan hareketle “mağdur” sıfatlarının devam ettiğini tespit etmiş, aynı gerekçelerle bir kez de kendisi ihlal belirlemelerinde bulunup tazminata hükmetmiştir.

AYM’nin bu kararlardaki ilkesel yaklaşımına göre gazetecilerin “yazılarında savunduğu görüşlerin terör örgütünün söylem ve görüşleriyle paralellik göstermesi ve kimi noktalarda örtüşmüş olması tek başına suç işlendiğine dair kuvvetli belirti olarak kabul edilemez. Sözü edilen yazılar nedeniyle tutuklama kararı verilebilmesi için başvurucunun FETÖ/PDY’nin amaçları doğrultusunda veya doğrudan örgütten talimat alarak hareket ettiğinin somut olgulara dayalı olarak ortaya konulması gerekmektedir.”¹⁸⁵ Bu bağ kurulmadıkça tutuklama için gerekli olan suç işlendiğine dair kuvvetli belirtinin yeterince ortaya konulamamış olacaktır ve deliller birer ifade olduğu denli ifade özgürlüğü ihlali sonucuna da ulaşılacaktır. Bu bakımdan örneğin “17-25 Aralık soruşturmalarında ismi geçen hükûmet üyelerinin yargı önünde hesap vermesi gerektiği ve AK Parti bünyesinde bazı kişilerin bunun için harekete geçmesi gerektiği” yönündeki yazılar ile gazete genel yayın yönetmeninin FETÖ/PDY kapsamında tutuklanmasına rağmen anılan gazetede yazı yazmaya devam etmek¹⁸⁶, Balyoz soruşturmasını övücü nitelikte yazılarda bulunmak ve darbe girişiminin

¹⁷⁹ Ali Bulaç [GK], B. No: 2017/6592, 3/5/2019, § 70, 94.

¹⁸⁰ Murat Aksoy [GK], B. No: 2016/30112, 2/5/2019, § 85, 119.

¹⁸¹ Şahin Alpay/Türkiye, § 121, 182.

¹⁸² Mehmet Hasan Altan/Türkiye, § 142, 212.

¹⁸³ Bulaç/Türkiye, § 52-53.

¹⁸⁴ Murat Aksoy/Türkiye, § 90-91.

¹⁸⁵ Murat Aksoy [GK], § 70.

¹⁸⁶ Şahin Alpay, § 96-99.

sadece “FETÖ/PDY mensuplarınca gerçekleştirildiğine dair kuşkuları dile getirmek¹⁸⁷ yahut 2014 yılında Gazeteciler ve Yazarlar Vakfının Mütevelli Heyeti üyesi olup bir TV programında ABD’den katılan bir kişiye yönelik olarak “Son sözü hocam sana bırakıyoruz, anavatandasın” ifadesini kullanmak¹⁸⁸ terör örgütü üyeliğine dair kuvvetli suç belirtisi sayılamaz. Bu noktada AYM ve İHAM’ın yaklaşımları koşuttur.

Bu süreçte gazete yazılarından hareketle FETÖ/PDY üyesi olmakla suçlanan ve fakat AYM’nin ihlal kararı vermediği beş vaka vardır. Bunlar, *Ayşe Nazlı Ilıcak*¹⁸⁹, *Ahmet Hüsrev Altan*¹⁹⁰ ile *Murat Sabuncu ve diğerleri*¹⁹¹ (Akın Atalay, Önder Çelik, Turhan Günay, Mustafa Kemal Güngör, Ahmet Kadri Gürsel, Hakan Karasınır, Hacı Musa Kart, Güray Tekin Öz ve Bülent Utku), *Atilla Taş*¹⁹² ve *Taner Kılıç*¹⁹³ vakalarıdır. Bu vakalarda AYM kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal bulunmadığı kanaatindeyken İHAM aksi görüştedir.

AYM’ye göre *Nazlı Ilıcak* vakasındaki fark, başvuruçunun 15 Temmuz’u 16 Temmuz’a bağlayan gece Twitter’daki paylaşımlarının, darbe girişiminin sıcaklığına yaşandığı ve savuşturulduğu dönemde yapılmış olmasıdır. Zira paylaşımların yapıldığı dönemde darbe girişiminin FETÖ/PDY tarafından yapıldığı hususu artık tereddütsüz hâle gelmiştir; dolayısıyla “*soruşturma mercilerinin; başvuruçunun konumunu, söz konusu paylaşımların yapıldığı dönemi ve paylaşımların içeriğini ve bağlamını dikkate alarak anılan ifadeleri FETÖ/PDY ile bağlantılı bir suç işlendiğine dair kuvvetli belirti olarak kabul etmesinin temelsiz ve keyfi olduğu söylenemez.*”¹⁹⁴ Fakat İHAM’a göre bu tweetler, başvuruçunun güncel siyasi konulara -özellikle darbe teşebbüsü- ilişkin değerlendirmeleri, hükümetin çeşitli eylemlerine yönelik değer yargıları ya da eleştirileri, yasadışı örgütlerin üyesi ya da sempatzanı olduğu iddia edilen kişiler hakkında alınan idari veya adli tedbirlerin yasallığı ve

¹⁸⁷ Mehmet Hasan Altan (2) [GK], § 135.

¹⁸⁸ Ali Bulaç [GK], § 65.

¹⁸⁹ Ayşe Nazlı Ilıcak [GK], B. No: 2016/24616, 3/5/2019, § 74, 127.

¹⁹⁰ Ahmet Hüsrev Altan [GK], § 112, 154.

¹⁹¹ Mehmet Murat Sabuncu [GK], B. No: 2016/50969, 2/5/2019, § 71, 95.

¹⁹² Atilla Taş, B. No: 2016/30220, 29/5/2019, § 93, 123.

¹⁹³ Taner Kılıç başvurusu Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilebilirlik koşullarının sağlanmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu nedenle başvuru sitede mevcut değildir. Taner Kılıç/Türkiye (2), B. No: 208/18, 31/5/2022, § 50.

¹⁹⁴ Ayşe Nazlı Ilıcak, § 65.

meşruluğu konularındaki bakış açılarını kapsamaktadır. Bu yaklaşım, hükümetin konuya yaklaşımıyla koşut olmasa ve eleştirel bir ton barındırırsa dahi terör suçlarını işlemeye kışkırtma, şiddete başvurmayı övme, meşru makamlara karşı ayaklanmaya teşvik yönünde bir içeriği yoktur. İHAM’a göre:

“Başvurucu, bazı mesajlarda görüşlerini ifade etmiş ve bir yandan hükümetin, darbe girişiminden önce demokrasi kurallarına uymadığını, diğer yandan, hükümetin veya sempatanlarının, darbe girişiminden sorumlu tuttukları kişilere karşı misillemesinin demokratik rejimin sınırlarını aştığını ileri sürmüştür. Ancak bu mesajların hiçbirisi, makul bir yaklaşımla başvuru tarafından darbenin meşruiyetinin tanınması olarak yorumlanamaz. Dosyadan, başvurucunun, hükümete dönük eleştirilerinin yanı sıra, darbeye karşı çıktığı mesajlar da yayımladığı anlaşılmaktadır. Mahkeme, başvuranın darbe teşebbüsünün olası faillerinin kimliğine ve hükümetin, muhalefeti bastırmak amacıyla böyle bir durum yaratabileceği yönündeki hipoteze ilişkin sorularının, kamuoyunun, bir çatışma veya gerilim halinin farklı şekillerde yorumlanması hakkında bilgi edinme hakkına sahip olmasını gerektiren ifade özgürlüğünün sınırları içinde kaldığı kanaatindedir.”¹⁹⁵

Sözün özü İHAM, AYM çoğunluğunun aksine 15 Temmuz’un resmî görüşe koşut yorumlanmamasını, açık bir örgütsel illiyet ve şiddete teşvik bağı kurulmadıkça meşru saymaktadır.

Bundan başka AYM, *Ahmet Hüsrev Altan* vakasında da kuvvetli suç belirtisi koşulu yönünden sorun görmemiştir. AYM bu sonuca ulaşırken başvurucunun “...Türkiye’de gerçekleşmiş askeri darbelerin önünü açan gelişmeler her ne ise, Erdoğan bugün aynı kararları vererek o yolları teker teker açıyor...”, “...sanırım kötü bir piyesin son perdesini seyre ediyoruz, bedeli biraz ağır oluyor ama ... biteceğini bilmek yine de iyi...”, “...sanırım kötü bir piyesin son perdesini seyre ediyoruz, bedeli biraz ağır oluyor ama ... biteceğini bilmek yine de iyi...”, “...Sarayın duvarları top mermileri ile çöktüğünde, eli silahlı insanlar koridorlarda birbirlerini öldürdüğünde iç savaşın ne olduğunu anlar ama geç kalmış olur...” gibi ifadeler içeren yazılarını kaydetmiş ve ayrıca Zaman ve Bugün gibi gazeteler ile Samanyolu TV, Kanaltürk ve Bugün TV gibi televizyonlarla birlikte hareket ederek “Balyoz darbe planına ilişkin haberlerin bu anlayış çerçevesinde gazetenin

¹⁹⁵ Ilıcak/Türkiye, B. No: 1210/17, 14/12/2021, § 149.

manşetinden günlerce verilmesi, Ergenekon, askerî casusluk, amirallere su-ikast, Oda TV, Poyrazköy ve karargâh evleri gibi davaların haberleştirilerek kamuoyu oluşturulmaya çalışılması, bu haberler üzerine açılan soruştur- malar ve sonrasında yapılan yargılamalar sonucunda millî ordunun tasfiye edilerek tasfiye edilenlerin yerine getirilen -15 Temmuz'da darbe girişiminde bulunan- FETÖ/PDY mensuplarının orduda yükselmesine ve TSK'nın kont- rol altına alınmasına neden olunması” faktörünü hesaba katmıştır. Buna ek olarak başvurucunun genel yayın yönetmenliğini yaptığı Taraf ga- zetesini ile örgüt arasındaki bağlara dönük tanık beyanları da dikkate alınmıştır.¹⁹⁶

İHAM ise anılan yazılardan hareketle başvurucunun darbeyi ön- ceden bildiğine delalet ettiği çıkarımını abartı görmektedir. Bir gazete- cinin, önceki darbelerden hareketle halkı bir darbe veya iç savaşa karşı uyarması, bunun gerçekleşeceğini bildiğinin kanıtı olmak için yeterli değildir. İHAM'a göre:

“Başvurucunun kullandığı metaforlar, darbe hakkında önceden bil- gi sahibi olduğunun ve kamuoyunu manipüle etmeye çalıştığının kesin bir göstergesi olarak algılanamaz. Üç yazıda iletilen mesajlar, başvurucunun potansiyel askeri darbe riskine ilişkin bir değerlen- dirmede bulunduğu, süregelen bir kamuoyu tartışmasına ilişkindir. Başvurucu, politik duruma dair analizinde endişelerini dile getir- miş ve Hükûmeti sert biçimde eleştirmiştir. Mahkeme'nin görüşüne göre, bu açıklamalara dayanarak, başvurucunun bir şiddet kampan- yasını desteklediği veya bu tür bir şiddeti meşrulaştırdığı düşünüle- mez; bilakis muhalif bir yazar olarak, makul bir şekilde Hükümet'e karşı eleştiri dile getiriyor olarak görülebilir.”¹⁹⁷

İHAM, tanık beyanlarının tutuklamada belirleyici kılınmadığını, ayrıca Taraf gazetesinin veya özellikle başvuranın yasadışı örgütün talimatları doğrultusunda belirli haberleri yayınlamak için hareket ettiğini veya bir darbe lehine kamuoyunu manipüle etmek amacıyla belirli bir yayın politikası izlediğini ileri sürebilecek herhangi bir so- mut delil ileri sürmediklerini (2012 yılındaki haberlerden hareketle 2016'daki tutuklamanın haklı çıkmasındaki olası sorunlara da işaret ederek) kaydetmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ahmet Hüsrev Altan (2), B. No: 2019/38086, 21/10/2020, § 98-114.

¹⁹⁷ Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye, § 143.

¹⁹⁸ Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye, § 141, 146.

Gazeteciler özelinde son olarak, *Murat Sabuncu ve diğerleri* kararından bahsetmek gerekir. Bu olayın özünde Cumhuriyet Gazetesi’nin yönetiminde, FETÖ/PDY ile bağlantısı olan kişilerin yer alması için yönetim kurulu üyeliği seçiminde usulsüzlük yapılması, bu değişikliklerden sonra (2013 yılından itibaren) “*gazetenin devletçi, laik ve ulusalcı çizgisini değiştirip devleti hedef alması*”, ve “*bu kapsamda gazetede FETÖ/PDY ve PKK terör örgütlerinin propagandası sayılabilecek ve bu örgütler lehine algı oluşturabilecek birçok manşet, haber ve yazıya yer verildiği, gazetenin terör örgütlerinin amaçları doğrultusunda gerçekleri perdeleyip (manipülasyon yaparak) ülkeyi yönetilemez hâle getirmeye çalışması*” iddiaları vardır.

AYM çoğunluğu bu iddiaları, güçlü gerekçeler olmadan makul sayabilmiştir.¹⁹⁹ Oysa İHAM açısından durum farklıdır. Gazetede ki yazılar özelinde İHAM, hükûmetin politikalarına karşı muhalefet sergileyen yazıların, terör suçu işlenmesi için herhangi bir teşvik edici durum içermedikçe ve şiddet kullanılmasını tasvip edip meşru otoritelere karşı kalkışmaya cesaretlendirme getirdiği ortaya konmadıkça tutuklamaya gerekçe olamayacağı içtihadının bu vakada da geçerli olduğunu tekrar etmiştir. İHAM, bu olayda tutmaya dayanak savları da şu gerekçelerle haklı görmemiştir: (i) Cumhuriyet Gazetesi’nin yayın politikasındaki değişikliğe işaret ettiği iddia edilen yazılardan sadece Genel Yayın Yönetmeni Murat Sabuncu’nun (denetlediği dönemdeki) sorumluluğu olabileceğini, keza “sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımlarla FETÖ/PDY mensuplarını mağdur gibi göstermeye çalıştığı” iddiasının sadece Murat Sabuncu ve Akın Atalay’la ilgili sayılabilecek olmasına rağmen tüm başvurularda atfedilmiş olmasında sorun görmüştür. (ii) Editöryal değişikliğin örgütün talep ve talimatlarıyla yapıldığına dair -genel geçer tanıklıklar dışında- somut göstergesi ortaya konmamıştır. (iii) Murat Sabuncu ve Akın Atalay’ın, haklarında daha sonra ceza yargılamaları başlatılan kamuya mal olmuş kişilerle telefonla görüşmüş olması gazetecilik faaliyetinin olağan akışına uygun eylemlerdir. (iv) FETÖ/PDY örgütüyle yakın bağları olan şirketlerin reklamlarının gazetede yer alması bu bedelin düşüklüğü (ilgili şirketlerin reklam harcamasının yaklaşık %1’i) karşısında

¹⁹⁹ Akın Atalay [GK], B. No: 2016/50970, 2/5/2019, § 59-60; Mehmet Murat Sabuncu [GK], § 61; Önder Çelik ve diğerleri [GK], B. No: 2016/50971, 2/5/2019, § 60-61.

özel bir ticari ilişkinin varlığını göstermez. (v) “Abant toplantılarını” da kapsamak üzere gazetecilerin gündemdeki siyasi meselelere dair seminerlere katkısı, toplantıları düzenleyenlerin siyasi eğilimlerinin, Cumhuriyet’in yazarlarının ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamaları haklı göstermeye yetmez.²⁰⁰

Mahkeme bunun ötesine ulusal makamların başvuruçulara dönük “asimetrik savaş” taktikleri kavramını kullanmasına ise özel bir yanıt vermiştir:

“Mahkeme aynı şekilde kovuşturma makamlarının başvuranları, “asimetrik savaş” taktiklerini kullanarak, kamuoyunu manipüle etme ve Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanını karalamak amacıyla gerçeği gizleme ve de iç karışıklık çıkartıp ülkeyi yönetilemez hale getirmek için terör örgütlerinin amaçları doğrultusunda hareket etme girişiminde bulunmakla suçladığını da gözlemlemektedir. 177. Mahkeme, kovuşturma makamlarınca atıfta bulunulduğu üzere, savaş zamanında karşı propaganda olarak uygulanan bir yöntemi gösteren bir ifade olan “asimetrik savaş” kavramının barış zamanında kullanılması ve bunun davaya müdahil diğer tüm makamlar tarafından göz önünde bulundurulmasının, şiddet kullanılmasını teşvik etmeden siyasi makamları eleştiren siyasi muhaliflerin görüşlerini ifade etmesiyle benzer görüşleri savunma bahanesiyle belirli suç örgütleri tarafından gerçekleştirilen şiddet kampanyası arasında bağ kurmanın genel etkisine sahip olduğunu not etmektedir. Mahkeme’nin kanaatine göre, bu yaklaşım, herhangi bir zıt veya muhalif siyasi makamın bir terör örgütü üyesi veya sempatanı olarak muamele görmesiyle sonuçlanmasından yükümlüdür.”²⁰¹

Atilla Taş’ın tutuklanmasına neden olan faktörler, Bugün Gazetesi’nin başına kayyım atanmasına karşı protesto gösterisine katılıp 15 Temmuz’dan önce Twitter’da (sonradan) FETÖ/PDY örgütü üyesi olduğu tespit edilen kişiler aleyhine yapılan yargılama süreçlerini eleştiren ve bu yapı lehine olduğu düşünülen kimi tweet (tivitler) atıp Meydan Gazetesi’nde bu meyanda yazılar yazması²⁰² ve “Fuatav-

²⁰⁰ Sabuncu ve Diğerleri/Türkiye, § 154-164.

²⁰¹ Sabuncu ve Diğerleri, § 176-177.

²⁰² Örneğin “Seversiniz sevmezsiniz, ama Fetullah [Gülen] hocanın cami ve Cemevi projesini gönülden destekliyorum”, “Son umudun savaş kaldı (...) Umarım bunlar son oyunlarınız ve son gayretlerinizdir.”; “Farkında mısınız bilmiyorum ama şu anda iktidarda olmaması gerekenler ülkeyi tek partiymiş gibi yönetmeye de-

ni” takma adını kullanan kişiyle bağlantısı olduğu iddiasıdır. AYM çoğunluğuna göre:

“Kamu makamlarının FETÖ/PDY’ye yönelik olarak bu yapılanmanın hem kamudaki hem de sivil alandaki etkinliğini önlemeye yönelik tedbirler aldıkları dönemde başvurucunun sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımların ve daha sonra FETÖ/PDY ile bağlantılı olması dolayısıyla kapatılan Meydan gazetesindeki yazılarının bir kısmının bu yapılanmayı övücü, bu yapılanmanın faaliyetlerini meşru göstermeyi ve yapılanmaya yönelik yürütülen soruşturmaları sonuçsuz bırakmayı hedefleyici nitelikte görülmesinin ve bu hususların başvuru ile FETÖ/PDY arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir olgu olarak değerlendirilmesinin keyfi olduğu söylenemeyecektir.”²⁰³

İHAM açısından ise durum önceki kararlardan farklı değildir. İHAM, (i) olayların meydana geldiği dönemde, Bugün gazetesinin terör örgütü tarafından kontrol edildiği sonucuna varan herhangi bir mahkeme kararının bulunmadığı, (ii) başvuru ile “Fuatavni” arasındaki somut bağlantıların neler olabileceğinin somutlanmamış olması ve (iii) tivit ve yazıların içeriğinin şiddet yöntemlerinin kullanımına çağrı olarak yorumlanamaması ve ilgilinin sözlerinin şüphesiz terör endoktrinasyonu, bir saldırının failini övme, bir saldırının mağdurlarını aşağılama, terör örgütlerini finanse etme çağrısı veya diğer benzer davranışların kapsamına girmemesi nedenleriyle AYM’nin çıkarımına katılmamıştır.²⁰⁴

Görünen o ki AYM açısından gerilimli konulardan biri, “FETÖ/PDY davaları”yla bağlantılı basın özgürlüğü vakaları. Gerilim, vaka-

vam ediyor, çok ciddi kararlar alıyor, atamalar yapıyor, ihale dağıtıyor, savaşa hükmediyor ve kafalarına göre takılıyorlar”; “İstiyor ki herkes sussun! İstiyor ki muhalifler olmasın! İstiyor ki babasının çiftliği gibi yönetsin ülkeyi! Ama bak ne diyeceğim, o işler öyle olmuyor işte! Sen bastırdıkça bağırısı geliyor insanların! Sen vurdukça sesleri daha gür çıkıyor! Ve ne olursa olsun, canımıza da kastedilse susmayacağız!” ; “(...) insanların malını canını korumakla yükümlü hükümetimiz, istediği yere istediği gibi hukuksuzca çökebilen bir umacıya dönüştü”; “Samimi söylüyorum diktatörlükleri ya da faşist yönetimleri de geçtik”; “Adalet yeniden dönüp de hesap verme günü gelip çatmışdaysa çil yavrusu gibi dağılacak ve inkâr edecekler yaptıklarını, tıpkı Nazi’ler gibi “hiçbir şeyden habermiz yoktu!” diyecekler ama biliyoruz kimin ne yaptığını ve günü geldiğinde haykıracağız tüm gücümüzle “ulan hepiniz ordaydınız be!” diyerek hem de.” Atilla Taş, § 18.

²⁰³ Atilla Taş, § 88.

²⁰⁴ Atilla Taş/Türkiye, § 133-136.

ların hassasiyetinin yanı sıra kararların icrası sorunundan da ileri gelmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere AYM'nin bu alanda verdiği; iki ihlal kararı, derece mahkemelerince icra edilmemiş; iki ihlal kararı, tazminat miktarı yetersiz sayılarak baypas edilmiş; altı "ihlal yok" kararı ise İHAM'dan dönmüştür. Basın mensuplarıyla ilgili olmayan diğer ifade özgürlüğü ihlalleri²⁰⁵ de hesaba katıldığında AYM, yukarıdan ve aşağıdan basınç yaşadığı söylenebilir.

"15 Temmuz Yargılamaları"nda Gerilimli Basın Özgürlüğü İhlali Kararları		
Başvurucu	AYM	İHAM
Mehmet Hasan Altan	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.	Tahliye kararı verilmediği için yeniden ihlal kararları verilmiştir.
Şahin Alpay	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.	Tahliye kararı verilmediği için yeniden ihlal kararları verilmiştir.
Ali Bulaç	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.	Tazminat miktarı düşük olduğu için yeniden ihlal kararları verilmiştir.
Murat Aksoy	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.	Tazminat miktarı düşük olduğu için yeniden ihlal kararları verilmiştir.
Ahmet Hüsrev Altan	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.
Ahmet Şık	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.
Atilla Taş	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.
İlker Deniz Yücel	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.
Murat Sabuncu ve diğerleri	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.
Nazlı Ilıcak	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmemiştir.	Kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.

Altıncısı; ByLock delili konusundadır. AYM'nin *Yalçınkaya/Türkiye* kararı, diğer kararlara nazaran çok daha özgün bir yerde durur. Zira bu karar, "yarı-pilot karar" niteliğindedir. İHAM, bu olayda Türkiye'deki sistematik bir sorun saptaması yapmış, sonra da yapılması gerekenlere hükmetmiştir.

²⁰⁵ Taner Kılıç/Türkiye, op. cit.; Yasin Özdemir/ Türkiye, B. No: 14606/18, 7/12/2021, § 44 vb.

Söz konusu sistematik sorunun kalbinde ByLock delillerinin değerlendirilme biçimi yer almaktadır. Ayrıntılarını bir tarafa bıraktığımızda Mahkemeye göre bu uygulamayı yüklemiş olmak, o gün için “Gülen Hareketi” veya “Cemaat” olarak bilinen yapıyla bağlantıyı kanıtlıyor olabilir. Fakat bir kişinin, on yıllardır Türkiye’de varlık gösteren ve hükûmetlerin tanıdığı ve meşruluk attettiği bir dini grup ile bağlantılı olması, salt bu programı indirdikleri için 15 Temmuz darbe girişiminin faili addedilen “FETÖ/PDY” örgütünün silahlı amaçlarını bildikleri ve buna göre hareket edip otomatikman örgüt üyeliği yaptıklarını göstermez. Başka bir deyişle ve kestirmeden söyleyecek olursak; ByLock uygulaması, “Cemaat” üyesi olmak ile “FETÖ/PDY” örgütüne üye olmayı otomatikman eşitleyemez. Mezkûr uygulamayı yükleyen bir kişi, bu ikisine de mensup olabileceği gibi sadece ilkinе mensup olabilir. ByLock yazılımalarının içeriği vb. deliller ortaya konmadıkça kategorik çıkarımlarda bulunmak, suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırıdır.

Dahası, ByLock uygulamasına dair verilerin elde edilme biçimi, ham verilerin davanın taraflarına tam olarak sunulmaması, uygulamayı indiren kişilerin tamamının soruşturmaya tabi olmaması vb. pek çok tutarsızlık karşısında sanıkların ileri sürdüğü savlara ilgili ve yeterli gerekçeler sunulmamış, ayrıca o gün için yasal nitelik arz eden faaliyetler (dernek, sendika üyelikleri veya banka hesapları vb.) de davada kategorik olarak suçla ilintilendirilmiştir. İHAM, *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* kararı özelinde bunların adil yargılanma hakkı ve örgütlenme hakkının ihlali anlamına geldiğini saptamıştır.

Sayısı yüzbinleri bulan kişinin bu nedenlerle ve bu usullerle mahkûm edilmesi, İHAM’a göre niceliksel bir yığılmayı ve sistematik bir sorunu ortaya koymaktadır. İHAM bu saptamayı yaparak, bir bakıma benzer nitelikteki tüm kararlarda ihlal kararı vereceğini ilan etmiştir. Mahkeme, bir “bile bile lades” sonucunun ortaya çıkmaması için de “yapılması gerekenler”e hükmetmiştir. Bu yapılması gerekenler “soyut-somut skalası”nda görece somuttur. Strazburg Mahkemesi, esasen ve özü itibarıyla süregelen yargılamalarda kendi analizinin uygulanmasına + benzer durumda olanların yeniden yargılanmasına + bu bağlamda özellikle Anayasa’nın md. 90/son hükmünün dikkate alınmasına işaret etmiştir.

Karardaki bu nitelikler İHAM kararının AYM açısından da yol gösterici nitelik arz ettiğini göstermektedir.

SONUÇ

Buraya kadar yazdıklarımız AYM'nin FETÖ/PDY yargılamalarına, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı penceresinden nasıl baktığının resmini ortaya koymuştur diye düşünüyoruz.

Bu incelemede ulaşılan bulgular, AYM'nin FETÖ/PDY davalarındaki performansının iddiaların aksine etkili hukuk yolu olmaktan çıkacak denli olumsuz olmadığını göstermektedir. AYM'nin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına dönük içtihat kümesi, Mahkeme'nin olağan nitelikteki vakalarda, prensip itibarıyla uluslararası insan hakları hukuku standartlarıyla koşut bir tavır içinde olduğunu göstermiştir. Fakat AYM'nin köşe taşı niteliğindeki kimi kararlardaki tutumu, İHAM ile arasındaki yaklaşım koşutluğunu olumsuz etkilemiş görünmektedir.

Bunlar; (1) Suçüstü kavramının İHAM'a nazaran geniş yorumlanması, buna koşut olarak (2) "görev suçu" ve "kişisel suç" ayrımını yeterince derinlemesine incelememesi; (3) öteden beri yer yer gözden kaçan soruşturma dosyalarındaki kısıtlılık kararlarının anayasallığı sorunu, (4) OHÂL rejimiyle gelen avukat-müvekkil görüşmelerine gelen kısıtlamalara "terzi dikimi" değil "fabrikasyon" bir yaklaşımla bakılması ve özel yaşama saygı hakkına dönük kanunun kalitesi incelemesini kaçırmaması, (5) insan hakları aktivisti/gazeteci kişilere dönük kuvvetli suç şüphesi belirtilerinde tutarlı bir tutum sergilenememesi olarak sıralanabilir.

Bu beş durumdan farklı ve derin bir sorun daha vardır. O da AYM'yi sistematik bir sorunun parçası kılan ByLock delillerinin değerlendirilmesiyle meselesidir. İki mahkeme arasındaki başlıca farkın "şüpheden sanık yararlanır" fikrini yeterince dikkat alma veya almama noktasında düğümlendiği kanısındayız. Bu nedenle İHAM'ın *Yalçınkaya/Türkiye* kararından sonra bu konuda yeniden bir inceleme yapmak durumunda kalacak olan AYM'nin, incelemesinde konuya mutlaka "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi merceğinden de bakmasını salık veriyoruz.

Kanımızca bu yeniden incelemeler, FETÖ/PDY davalarının çoğunun sonuçlanmış olmasından ötürü nadiren kişi özgürlüğü ve güvenliğı hakkıyla ilgili olacaktır. Fakat bu hak yönünden gündeme gelecek olası vakalarda da İHAM kararının kesinlikle dikkate alınması ve bu içtihatla ilgili (ister lehe veya aleyhe) argümanlara mutlak yer verilmesi bir zorunluluktur. Aksi hâlde kısır bir döngüye girmek kaçınılmazdır, ki AYM’nin işi sorunları daha da çözülmez kılmayıp uyumlaştırıcı çözümler bulmaktır.

Kaynakça

Makaleler

Sağlam Fazıl, “Devlet Güçlerinin OHAL KHK Rejimi ve 2017 Anayasa Değışikliğinden Sonraki Görünümü”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 2018, C. 7, S. 13, s. 21-102.

İHAM Kararları

Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye, B. No: 13252/17, 13/7/2021.
 Alparslan Altan/Türkiye, B. No: 12778/17, 9/9/2019.
 Baş/Türkiye, B. No: 66448/17, 7/9/2020.
 Bulaç/Türkiye, B. No: 25939/17, 11/10/2021.
 Canavcı ve diğlerleri/Türkiye, B. No: 24074/19 ve 2 Diğlerleri- bkz. Ekli Liste, 14/11/2023.
 Demirtaş ve Yüksekdağ Şenoğlu/Türkiye, İHAM, 10207/21 10209/21, 06/06/2023.
 Hasan Altan/Türkiye, B. No: 13237/17, 10/9/2018.
 Ilıcak/Türkiye, B. No: 1210/17, 14/12/2021.
 Kavala/Türkiye, B. No: 28749/18, 10/12/2019
 Mehmet Demir/Türkiye, İHAM, 55569/19, 24/10/2023.
 Murat Aksoy/Türkiye, B. No: 80/17, 6/9/2021.
 Şahin Alpay/Türkiye, B. No: 16538/17, 20/6/2018.
 Taner Kılıç/Türkiye (2), B. No: 208/18, 31/5/2022.
 Turan ve Diğlerleri/Türkiye, B. No: 75805/16 ve 426 Diğlerleri- bkz. Ekli Liste, 4/4/2020.
 Yasin Özdemir/ Türkiye, B. No: 14606/18, 7/12/2021.

AYM Kararları

A.B. [GK], B. No: 2016/22702, 31/10/2019.
 A.C., B. No: 2016/64868, 27/2/2020.
 A.E., B. No: 2017/19621, 4/11/2020.
 A.K., B. No: 2017/7858, 27/11/2019.
 A.L., B. No: 2016/63999, 9/1/2020.
 A.S., B. No: 2016/21966, 9/1/2020.
 A.Ş., B. No: 2016/80630, 12/2/2020.

- A.Y., B. No: 2019/38819, 19/1/2023.
- Abdulhalim Sönmez ve diğerleri Başvurusu (2), B. No: 2015/7696, 3/4/2019.
- Abdullah Kılıç, B. No: 2016/25356, 8/1/2020.
- Ahmet Ali Ala, B. No: 2020/5156, 10/3/2021.
- Ahmet Hüsrev Altan (2), B. No: 2019/38086, 21/10/2020.
- Akın Atalay [GK], B. No: 2016/50970, 2/5/2019.
- Ali Aktaş, B. No: 2016/14178, 17/7/2019.
- Ali Biray Erdoğan, B. No: 2016/16189, 18/4/2018.
- Ali Bulaç [GK], B. No: 2017/6592, 3/5/2019.
- Ali Davdav, B. No: 2020/29326, 27/7/2022.
- Ali Şeker, B. No: 2016/68962, 20/9/2018.
- Ali Şeker, B. No: 2016/68962, 20/9/2018.
- Arif İbiş, B. No: 2014/16836, 12/12/2018.
- Atilla Taş, B. No: 2016/30220, 29/5/2019.
- Aydın Yavuz ve diğerleri, [GK], B. No: 2016/22169, 20/6/2017.
- Ayhan Işık, B. No: 2020/8401, 3/3/2022.
- AYM, E.2016/167, K.2016/160, 12/10/2016.
- AYM, E.2016/205, K.2019/63, 24/7/2019.
- Ayşe Arslan, B. No: 2019/34517, 13/9/2022.
- Ayşe Nazlı Ilıcak [GK], B. No: 2016/24616, 3/5/2019.
- Aziz Mahmut İstegün, B. No: 2017/32195, 6/2/2019.
- B.G., B. No: 2020/36865, 21/6/2023.
- B.P., B. No: 2017/7804, 3/12/2020.
- Bünyamin Alper Eşki, B. No: 2016/22697, 3/6/2020.
- Cengiz Türkmen, B. No: 2016/43843, 3/7/2019.
- Cihan Acar, B. No: 2017/26110, 27/2/2020.
- Ç.Ö. [GK], B. No: 2014/5927, 19/7/2018.
- Deniz Özırat, B. No: 2013/7929, 1/12/2015.
- Devran Duran [GK], B. No: 2014/10405, 25/5/2017.
- Didar Adak (B. No: 2017/13215, 10/3/2020.
- E.A., B. No: 2016/78293, 3/7/2019.
- Edat Yücel Seyhan, B. No: 2016/16204, 26/9/2019.
- Emre Soncan, B. No: 2016/73490, 11/3/2020.
- Ercan Özdemir, B. No: 2017/22632, 3/11/2020.
- Erdal Tercan [GK], B. No: 2016/15637, 12/4/2018.
- Erdi Orman, B. No: 2017/24079, 11/2/2021.
- Eren Erdem, B. No: 2019/9120, 9/6/2020.
- Erkan Ünal, B. No: 2019/39894, 8/7/2020.

- Ersin Kızılay, B. No: 2016/28555, 10/6/2020.
Ferhat Kara [GK], B. No: 2018/15231, 4/6/2020.
Ferit Çelik, B. No: 2012/1220, 10/12/2014.
Funda Şahin, B. No: 2017/2851, 9/6/2020.
Gökhan Perçin, B. No: 2019/19332, 17/11/2022.
Gültekin Avcı, B. No: 2015/17921, 10/1/2019.
Hacı Karakurt, B. No: 2018/4064, 1/7/2020.
Hakan Büyükbacı, B. No: 2017/19121, 21/7/2020.
Hamza Kaba, B. No: 2020/35692, 24/5/2023.
Hamza Uluçay, B. No: 2017/23465, 14/9/2021.
Hanefi Avcı, B. No: 2013/2814, 18/6/2014.
Harun Erdoğan, B. No: 2017/27588, 22/7/2020.
Harun Kobak, B. No: 2016/60589, 27/2/2020.
Hasan Akboğa [GK], B. No: 2016/10380, 27/3/2019.
Hasan Kayran, B. No: 2016/68864, 26/9/2019.
Hicret Aksoy, B. No: 2021/2107, 13/4/2022.
Hüseyin Yıldırım, B. No: 2017/18386, 27/2/2020.
İ.C., B. No: 2016/41492, 13/2/2020.
İbrahim Kılıç, B. No: 2020/25058, 2/5/2023.
İbrahim Uçar, B. No: 2020/9972, 9/2/2023.
İdil Eser, B. No: 2017/35560, 11/3/2021.
İhsan Yalçın, B. No: 2017/8171, 9/1/2020.
İlhan İşbilen, B. No: 2016/3704, 29/5/2019.
İlyas Tunç, B. No: 2018/13388, 18/11/2020.
İsmail Çıtak, B. No: 2016/78629, 28/11/2019.
İsmail Solmaz, B. No: 2017/15251, 12/2/2020.
İsmail Şahan, B. No: 2016/54509, 28/11/2019.
K.Ş., B. No: 2016/70773, 7/11/2019.
Kadir Ağladioğlu, B. No: 2016/27577, 9/6/2021.
Kadir Konuk, B. No: 2017/4721, 23/6/2020.
Kadir Tanrıkuu, B. No: 2017/5916, 18/11/2020.
Kamil Erdoğan, B. No: 2017/4023, 19/4/2018.
Kürşat Durmuş, B. No: 2019/25369, 21/10/2020.
L.A., B. No: 2016/75064, 26/5/2021.
M.G., B. No: 2018/13901, 11/2/2021.
M.O., B. No: 2016/22180, 10/6/2020.
M.Ö. (2), B. No: 2017/20197, 9/5/2019.
Mehmet Ali Şelli, B. No: 2017/12880, 4/11/2020.

- Mehmet Arı, B. No: 2016/22732, 10/1/2019.
- Mehmet Fatih Süzer [GK], B. No: 2016/68269, 18/7/2018.
- Mehmet Haberal, B. No: 2012/849, 4/12/2013.
- Mehmet Halim Oral, B. No: 2012/1221, 16/10/2014.
- Mehmet Hasan Altan (2) [GK], B. No: 2016/23672, 11/1/2018.
- Mehmet Murat Sabuncu [GK], B. No: 2016/50969, 2/5/2019.
- Metin Evecen, B. No: 2017/744, 4/4/2018.
- Metin Evecen; Resul Darama, B. No: 2018/251, 18/7/2019.
- Metin Güneş, B. No: 2017/23083, 28/5/2019.
- Muammer Koçan, B. No: 2016/56282, 26/9/2019.
- Murat Aksoy [GK], B. No: 2016/30112, 2/5/2019.
- Murat Arslan, B. No: 2018/15422, 22/7/2020.
- Murat Kılıç, B. No: 2016/21201, 19/11/2019.
- Murat Özmek, B. No: 2017/2845, 9/6/2020.
- Mustafa Açı, B. No: 2016/66638, 3/7/2019.
- Mustafa Baldır, B. No: 2016/29354, 4/4/2018.
- Mustafa Başer ve Metin Özçelik, B. No: 2015/7908, 20/1/2016.
- Mustafa Demirhan, B. No: 2014/16855, 12/12/2018.
- Mustafa Mendeş, B. No: 2018/1349, 30/10/2018.
- Mustafa Mutlu, B. No: 2017/3121, 10/6/2020.
- Mustafa Özterzi [GK], B. No: 2016/14597, 31/10/2019.
- Mustafa Ünal, B. No: 2017/21149, 28/11/2018.
- N.D., B. No: 2016/21990, 9/1/2020.
- Nazmi Ardıç (2), B. No: 2018/18006, 4/11/2020.
- Nigar Demir Yüzlü, B. No: 2020/22032, 29/3/2023.
- O.P. [GK], B. No: 2020/22207, 17/5/2023.
- Oktay Yıl, B. No: 2016/76785, 13/2/2020.
- Orhan Şahna, B. No: 2016/50948, 9/1/2020.
- Osman Berk, B. No: 2017/12608, 11/12/2019.
- Osman Karaca, B. No: 2019/41752, 13/1/2021.
- Osman Serhat Arıcan, B. No: 2018/14398, 2/12/2020.
- Ö.D., B. No: 2016/37804, 18/7/2018.
- Ömer Çıtak, B. No: 2016/58614, 12/1/2021.
- Ömer Köse (2), B. No: 2017/34237, 23/10/2019.
- Ömer Ulukapı, B. No: 2017/17771, 17/7/2018.
- Önder Çelik ve diğerleri [GK], B. No: 2016/50971, 2/5/2019.
- Özlem Dalkıran [GK], B. No: 2017/35203, 21/1/2021.
- R.Ü., B. No: 2017/38574, 3/12/2020.

- Rağıp Çimen, B. No: 2017/20253, 22/7/2020.
Ramazan Bayrak, B. No: 2016/22901, 7/2/2019.
Ramazan Söyler, B. No: 2017/4807, 22/7/2020.
Recep Baş, B. No: 2017/22400, 18/11/2020.
Recep Uygun B. No: 2016/76351, 12/6/2018.
Resul Çomoğlu, B. No: 2017/8756, 26/9/2019.
Resul Darama, B. No: 2018/251, 18/7/2019.
Rıza Barut, B. No: 2020/14339, 28/12/2021.
Sait Ayaz, B. No: 2016/35488, 30/9/2020.
Sedat Laçiner, B. No: 2016/47628, 12/2/2020.
Selçuk Özdemir, B. No: 2016/49158, 26/7/2017.
Selim Öztürk, B. No: 2017/4834, 8/5/2019.
Serkan Durmuşoğlu, B. No: 2018/25852, 13/4/2021.
Şaban Apak, B. No: 2017/36028, 18/11/2020.
Şahin Alpay [GK], B. No: 2016/16092, 11/1/2018.
Şahin Binici, B. No: 2017/30993, 1/7/2020.
Şener Gülmedi, B. No: 2016/48072, 18/4/2019.
Şevket Tayfur, B. No: 2020/11133, 16/3/2023.
Talip Demirezen, B. No: 2017/25941, 9/7/2020.
Taner Şentürk, B. No: 2017/19405, 22/7/2020.
Tuncer Çaycı, B. No: 2017/7656, 3/6/2020.
Ufuk Arslan, B. No: 2017/34473, 26/12/2018.
Ufuk Yeşil, B. No: 2016/21926, 17/4/2019.
Uğur Gürses, B. No: 2016/16201, 3/7/2019.
Ulaş Kaya ve Adnan Ataman, B. No: 2013/4128, 18/11/2015.
Ulvi Kün, B. No: 2016/72052, 10/12/2019.
Ümit Çiftçi, B. No: 2019/5753, 26/5/2021.
Ümit Özkan, B. No: 2017/78, 4/11/2020.
V.Ç., B. No: 2020/39693, 18/10/2022.
Yahya Karslı, B. No: 2017/34534, 26/5/2021.
Yakup Çetin, B. No: 2018/15113, 11/3/2021.
Yasin Akdeniz, B. No: 2016/22178, 26/2/2020.
Yavuz Yakışkan, B. No: 2020/28007, 13/4/2023.
Yetkin Yıldız, B. No: 2018/3292, 23/6/2020.
Yurt Atayün, B. No: 2017/34216, 29/5/2019.
Yusuf İltar, B. No: 2017/27069, 4/11/2020.
Zafer Özer, B. No: 2016/65239, 9/1/2020.
Zehra Perk, B. No: 2017/25979, 10/6/2020.

Yargıtay

- Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2017/3174, K.2019/2244.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/5167, K.2019/3211.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/5527, K.2019/2206.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/6390, K.2019/2961.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2018/7220, K.2019/3659.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E.2019/6400, K.2020/139.
Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E.2017/16.MD-956, K.2017/370.

İnternet Kaynakları

- “Anayasa Mahkemesi Üyeleri Alparslan Altan ve Erdal Tercan’ın Meslekten Çıkarılmasına İlişkin Gerekçeli Kararın Basın Duyurusu”, Anayasa Mahkemesi, 09 Ağustos 2016, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/duyurular/anayasa-mahkemesi-uyeleri-alparslan-altan-ve-erdal-tercan-in-meslekten-cikarilmasina-iliskin-gerekceli-kararin-basin-duyurusu/> (Erişim Tarihi: 05.01.2023)
- “Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüş”, Venedik Komisyonu, 13 Mart 2017, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)004-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-tur) (Erişim Tarihi: 06.01.2024)